

02428

941 VICSAY LAJOS:

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

AUGUSZTUS, SZEPTEMBER

Terjeszthető, 193

1941 aug. 13.

ho. n. éra.

kir. ügyész.

1941.

SZEGED

6.-7. FÜZET

VI. ÉVF.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG SZEGED, KÁRASZ UTCA 9.

Szerkesztőség Szeged, Madách-u. 17.

Egész évre 6-20 P. Megrendelhető: Szeged, Kálvária-utca 7.

TARTALOM.

AUGUSZTUS:

Bácska hazatért! — Szeptemberben. (Vers.) — Milyen a magyar?
— Sorsdöntő órákban. (Vers.) — A hazudozás. — Beszéd a
zászló előtt. — Magyar zászló. (Vers.) — A tanuló napi munka-
rendje.

Tanítások — vázlatok.

- III. oszt. Olvasmánytárgyalás. Ifjú Szabó Laci.
- IV. „ Rajz.
- IV. „ Számolás és mérés.
- V. „ Földrajz.
- VI. „ Földrajz. Látogassuk meg a gólyáinkat!
- A magyar katona. — Ébren a magyar. (Vers.)

Mesedélután.

Budavár. 1686. — Az utolsó Palásthy.

SZEPTEMBER:

Nemzetnevelés a háborúban. — Séta közben. (Vers.) — Október 6.
— Ünnepi beszédek. — Költemények. — Gróf Széchenyi István,
a nemzet tanítója. — Széchenyi emlékezete. (Vers.)

Tanítások — vázlatok.

- II. oszt. Helyesírás és nyelvi magyarázat.
- III. „ Beszéd- és értelemgyakorlat.
- IV. „ Olvasmánytárgyalás. A fejeiregyházi sas.
- V. „ Olvasmánytárgyalás. Harangszó az aradi várban.
- VI. „ Számolás és mérés.

Mesedélután.

A „Lenkey-huszárok.“ — A hős trombitás.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1941.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

augusztus

6. füzet

Bácska hazatért!

Az elmúlt husvét magával hozta az elszakított magyar föld egy darabjának feltámadását is. Szabadka, Zenta, Ujvidék, Zombor, Magyarkanizsa és a többi magyar város és község feltámadási Allelujája összecsendült végre a feltámadást váró minden magyar ajkáról felszálló énekkel s lelkesen, szabadon szárnyalt a Magasságok felé!

Jöttét nem előzték meg hónapok várákozásai, lázas készüldés, szinte oly hirtelen valósult meg hazatérése, mint Nagypéntek után a Husvétvasárnap. Az 1941 is meghozta jutalmát számunkra. Visszahozta ezeréves multunk egy darabját, amely itt, a zsíros földű Bácskában, a baranyai háromszögben s a Muraközben élt két évtizedig távol tőlünk, bár lélekben sohasem szakadtunk el egymástól. Most, hogy hazajöttek, első szavunk az, amit a nagyon kedves vendégnek mondunk:

Isten hozott!

Isten hozott százezres Szabadka, az ősi Bács vármegye régi szép székhelye, Zombor, a régi dicsőséges csata színhelyét őrizgető Zenta, a magyar „sorsfolyó“ mentén fekvő pompás Ujvidék és minden városa, faluja a visszatért földnek!

Szívünk egész szeretetével fogadunk Benneteket, s megosztjuk véletek azt, amink van. Viszonzásul arra kérünk Benneteket, tanítsatok meg arra a — minden szenvedés között is helytálló — haza- és földszeretetre, amely két évtized minden szenvedése és üldözése után is megtartott benneteket magyarnak!

Megfogva egymás kezét erősen, így meneteljünk tovább azon az úton, amely a szentistváni Magyarországhoz vezet, hogy soha többé egymás kezét el nem eresztve, építsük ki az újabb ezredév boldogabb, szebb jövőjű Magyarországit!

Isten hozott!

Szeptemberben.

Halld a szómat magyar gyermek,
S ha a hazát szereted,
A tanévnek új kezdetén
Tartsd esküre kezedet.

Esküdd oda a hazának
Magyar lelked, testedet,
Igérd oda szent munkára
Hajnalodat, estedet.

Allítsd oda a munkára
Szíved, erőd, eszedet,
Bús időkben nagy célokért
Dolgozz, mennyit csak lehet!

Szent a munka, hogyha tisztos,
De szentebb ma itt nekünk,
Mert ettől függ: megmarad-e,
E viharban nemzetünk?

Ettől függ, hogy eltépjük-e
Azt a hitvány, rongy papírt,
Melyre nekünk annyi sok kint
Gyilkos kezek átka írt!

Ettől függ, hogy jövő sorsunk
Bánatos lesz, bús, — vidám,
S leng-e büszkén magyar zászló
Kárpátokon, Adrián?

Rajta tehát ifjú magyar,
Nagy gondolat lelkesít;
Dolgozva bízz, s bízva dolgozz:
Az Isten is megsegít!

Bagdy István.

Milyen a magyar?

— *A magyar nemzeti karakter.* —

Moralistáink újabban egyre többet foglalkoznak nemzeti jellemünkkel. Főleg nemzeti katasztrófák után találkozunk e jelenséggel. Ilyenkor nem ritka az önmarcangolásig menő magyar önismeret sem. Hibákkal könnyebben tudják és tudnánk jellemezni magunkat, mint erényeink felsorolásával. Egyes hibáink kritika nélkül valók s pusztán hagyományaink révén kerülnek terítékre. Jól vagy kevésbbé sikerülten, de ezzel a kérdéssel foglalkozik a napisajtó éppúgy, mint folyóirataink tekintélyes része. De minden politikai célkitűzés is számbaveszi programját, hogy vajjon megfelel-e az a nemzeti karakter szempontjából.

Altalában elmondhatjuk, több azon magyarok száma, akik hittel, mint azoké, akik kiforrott magyar jellemmel rendelkeznek. Amazok is a nemzethez tartoznak és értékes tulajdonságuk, hatásuk talán éppen eltérő tulajdonságukban rejlik. Igaz, hogy aki jellemvonásaiban maradéktalanul magyar, mégis megérzi rajtuk ösztönösen, hogy lelki gyökerük még idegen talajból táplálkozik. Megállapíthatjuk tehát, hogy a nemzeti karakter nem egységes, vannak változatai, amelyek még csak tisztulás révén juthatnak az azonosulás állapotába.

A jelenlegi jellemet nemcsak kívülről éri bírálat, hanem belülről is. Kétségbe vonják létjogosultságát, korszerűségét, értékét. Megállapítják pl., hogy nem szervezhető stb. Védekezés az idegen hatalmi törekvések ellen. A külföld különféle jellemvonásokat ismert fel bennünk: voltunk „exotikum“, ázsiai lovas, kíméletlen oligarchák. Ezekre mintegy természetes ellenhatás a nemzeti, itt magyar nemzeti jellem kimutatása, hogy bebizonyítsa a rólunk terjesztett állításokat. A magyarság tehát, amikor nemzeti jellemével, annak kimutatásával foglalkozik, a maga lelkiségének birodalmát védelmezi, mert hiszünk lelkiségünk értékes voltában. Olykor mégis megrendül nemzeti karakterünk ható erejébe vetett hitünk. Néha fölfedezünk egyes cselekedeteinkben idegen vonást, s érezzük, hogy az nem sajátunk. Ez irtózattal tölt el. A mi lelkiségünk több évezred alakította olyanná, amilyen. Az utóbbi évezred fejlődésére azonban rányomta bélyegét a környezet: a germán és szláv jellem, szabatosabban a német és szláv karakter. Ősi örökségként örizzük az Ázsiából való származás hitét és tudatát, de mégsem érezzük magunkat idegennek Európában, legfeljebb egyedülinek. Annál inkább éreztette velünk idegenségünket — Európa. Igazi hőroza e hitnek Körösi Csoma Sándor. A magyarságban rejlő értékes jellemvonások egyik legkiválóbb képviselője ő; romantikus lélek, aki a nemzet

nagyságának átéléséből, a nemzetnek való használás érzelméből fejlődött, hogy azután kitartó és szívós munkával egy életen keresztül, önfeláldozóan küzdjön e célért s hogy nemzete számára elismerést szerezzen, a siker kevés reménységével. Elvérezni egyetlen gondolatot, nem egy magyarnak volt már sorsa.

Trócsányi György — kinek nagyszerű művéből valók e sorok — nemzetünk jellemének alapjait eredetünkből igyekszik megfejtetni, de az ellentéteket is. Rámutat jellemünk alapjára: a finnugor eredetre s a török keveredésre. Ez mutat rá jellemünk kettős színezetére. A harci jelleget s a lobbanékonytságot minden bizonnyal a törökségtől vettük át. A szívós kitartást, a józanságot, a reális életszemléletet viszont finnugorságunk biztosította. A hódító ösztön s az államalkotó képesség a X.—XIII. századi normann keveredés hatására utal. Élesen felismerhetők a német és szláv elemek is egyesekben. Másrészt felismerhetők a turáni és árja magyarok is. Előbbiek az ugor és török, utóbbiak német és szláv vért vettek magukba. A nemzeti jellem azonban feldolgozza és átalakítja az idegen hatásokat s elég erősnek bizonyult és bizonyul e munkában, legalább a történelem ezt bizonyítja.

A magyarság jellemének megrajzolását a *büszke ember* magatartásából igyekszik Trócsányi levezetni. (Dac, hetykeség, gőg stb.) E jellemvonásokat már a legrégebbi rólunk szóló leírásokban is megtaláljuk. De rábukkanunk Kölcseynél is: „Büszke magyar vagyok én, Keleten nőtt törzsöke fámnak“. Különösen érezzük ezt Adynál, aki több költeményben állítja elének a magyar gőgöt, büszkeséget. Szerző azután megállapítja, hogy bár nehéz lenne minden magyar jellemvonást ebből származtatni, mégis úgy véli, hogy a büszkeség csodálatos összhangban van a magyar jellemvonás minden kritériumával.

A magyar büszkeség sajátos voltát a hozzá kapcsolódó tulajdonságok mutatják. Ez a büszkeség ugyanis az egyén önerejének és értékének átérzéséből származik. Nem „látszani“ akar, hanem az akar lenni, amit értékesnek tart. Szemében többet ér a személyiség, mint a munkaeredmény. A magyar büszkeség azonban józansággal párosult. Nála ugyanis a lélek kevélységéről s nem a szellem büszkeségéről van szó. Elismeri a magyar más értékeit is. Alapvető elve: ez méltó hozzám. Nem ismeri azonban ennek ellenkezőjét: „ez jó lesz nekem!“ Büszkeségének előfeltétele, hogy önmaga előtt legyen tiszta. Érezze át, hogy hű maradt önmaga értékrendjéhez.

Mi az az értékrend, amelyhez alkalmazkodik? A szabad nemzeti közösség által kialakított személyi lét az egyetlen lehetséges létforma számára a földön. Nem élhet mást a földön. A nemzeti lét örökkévalóságát megtámadhatatlan értéknek érzi. Egész lelkével hisz nemzete örökkévalóságában. Létének csak ebben látja célját és értelmét. S ez a jellemvonás nem az

értelem, de az érzelembé szöve a nemzet legszélesebb rétegeiben feltalálható.

Miben látja a magyar létének értelmét? Van-e létjoga? Van! A multban a kereszténység és keresztény műveltség védőbástyája volt. Ma az létének értelme, hogy helytálljon önmagáért. Fenntartani azt a nemzeti közösséget, amely élő kerete és előfeltétele annak, hogy az egyén személyiséggé gazdagodjék; hű maradni egyéniségünkhöz és várni a nagy feladatot, amely épúgy lehet egy kis nemzeté, mint nagyé.

Magatartásának másik jellemzője a helytállás. Helytállás ezen a földön. Attila örökén, az Árpád szerezte térségeken, amelyen kívül nincsen számára hely a világon.

A magyar szemében a nemzet szabad emberek közössége, sőt több ennél: scrsközösség, az egyedülvalóság érzése, de mindenekelőtt a szabadság és függetlenség akarása! A magyart hatalom illeti meg. Ur akar lenni a szó nemes értelmében. Ebből azután az következik, hogy nem követhet el igazságtalanságot.

Történelmi helyzete és multja tanította meg arra, hogy higgyen értékében, a nemzetek fölötti rendben, sorsban és igazságban. S legfájdalmasabb tragédiája, hogy földrajzi helyzetéből érzi, tudja, milyen elérhetetlenek számára ezek.

Büszke magatartását sajátosan színezi át időélménye, mely mintha lassúbb lenne, mint Nyugat rohanó tempója. Igazi érték előtte a szabadság és függetlenség s ezek szeretete. Ezután a helytállás az a jellemvonás, amely jellemében a legerőteljesebb vonás. Ennek két megvalósulási formája a bátorság és hűség. (Rákóczi és Kossuth.)

A büszkeség bizonyos válogatási principiumot jelent. Vannak dolgok, melyeket méltónak tart s vannak, amelyeket elhárít magától. A büszkeség cselekvési formája a harc, a küzdelem. Küzd és nem dolgozik. Alkot, mint a művész. Ez látszik meg még gazdasági életében is: energiája csak ott jelentkezik, ahol méltónak tartja érvényre juttatni. Ilyenkor azonban egész odaadással küzd.

Nyugalma és méltóságteljes magatartása erejének tudatából ered. Érzelmlein uralkodik, nem viszi a világ elé. Ezzel függ össze hallgatagsága és szófukarsága. A magyar ember őszinte és nyílt, ami szintén a büszkeség járuléka. Hiányzik azonban belőle a támadó formájú hatalmi vágy. Jóhiszemű, sokszor a maga kárára is. Természete komoly, de a sírva-vigadás is jellemzi. Büszkeségéből származik a szerénység is. Ezért adja át sokszor az őt illető helyet nálánál méltatlanabbnak. Büszkesége és szerénysége akadályozzák a tülekedésben. Szerénységéből következik, hogy büszkesége is magábanhordott. Azt mondják róla, kedélye romantikus. Szenvedélye azonban csak politikai irányú.

Érzelmei tartósak. Első helyen áll a már említett hűség. Érzésvilágát azonban sokszor rideggé teheti a kötelességérzet.

Utálja az érzelgősséget és az ezzel járó hamis páthoszt. Nem kedveli a második helyet, csak az elsőn tud értékes munkát végezni. Büszkesége ebben is kifejezésre jut. Nyilteszű, világosfejú és okos. Itélőképesége megbízható, gondolkozása morális indítékokból táplálkozik. Nem szereti az elvont gondolkozást. Reális látását csapongó képzelődés egészíti ki. Talán ez is keleti öröksége. Legjellemzőbb vonása azonban a merengés, s ezen át jutunk el az álmodó magyarhoz. Álmaim féltékenyen őrzi talán azért is, mert a világ legszemérmesebb fajtája. Álmai politikai színezetűek és nemzeti eredetével kapcsolatosak. Megkapja még a „pipázó magyar“ jelzőt is. Állítólag a pipázó ember inaktív. Nálunk azonban az ellenkezője az igaz. Gondolkozására jellemző, hogy a homályostól, zavarostól, elvonttól irtózik.

Jellemzője még a lojalitás, a lovagiasság, a méltóságteljes magatartás. Ad, szinte pazarolja önmagát. Külsőjét jellemzi a szép megjelenés.

A büszke magatartást azonban hibák is kísérik. De az erényeknek hibákkal nyert ötvözete éppen az, ami a magyar egyéniség szilárdságát biztosítja.

Ilyen hibáink: az idegenből várt és remélt segítség; önbizalmunknak önimádattá való fajulása olykor. (Mindenből a magyar a legjobb!) Gőg és hiúság egyéni és nemzeti formában felfalálható társadalmi síkon is. (Előkelősködés, címkórság, egymás lenézése stb.) Válogatós, aktivitása nem terjed ki mindenre. Nem elég rugalmas, ami szintén büszkeségéből származik. Időélményéből ered halogatása is. Hiányzik belőle fájának szeretete.

Gazdasági téren pazarló. Eszményekért lelkesedő, lobbánékony, hirtelen haragú. Az elsőség vágya a virtuskodásban nyilvánul meg. Legsúlyosabb hibája a közöny, ami ellen eszokokkal küzdeni lehetetlen. Hibája az állandó illúziókban ringatódzás is. Földhöz ragadt reális gondolkozása megnehezíti az eszmék termelését. Konok, sőt csökönyös, önfejű, érvekkel meggyőzhetetlen.

Ez a karakter nem munka eredménye, hanem harcok állandó sorozatának következménye. Hibái azonban a küzdelemben leolvadnak róla. Ezeknek a jellemvonásoknak együtteséből áll az igazi magyar, aki erősen zárt egyéniség. Zártságát átörökölni nem könnyű feladat. Éppen ezért tömegben nem tud feloldódni, amiből következik, hogy alig szervezhető s tömegmozgalmakra csak ritkán lehet felhasználni.

Érdekes szerző írásának elolvasásakor az a meggyőződés alakul ki bennünk, hogy valóban sikerült célját elérnie és a magyar jellemet — ha nem is teljes egészében — de mégis elének tárni.

SORSDÖNTŐ ÓRAKBAN.

Lelkem antenna a Délvidék felett,
Hiába kobozták el a rádiókat!...
Amíg ott magyarul dobognak a szívek,
Bizton felfogják a magyar adókat.

Zúgva harsog a magyar szentegyházban,
Isten trónját ostromló himnusz-ár...
Tuszkok kezén bilincset oldozó,
Míg enged a határ és pattan a zár...

Nem lehet ezt a himnuszt meg nem hallani!
Nem lehet meg nem érezni ezt az imát.
Az anyatestről letépett tagokhoz
Száll ez az ima, határ s korlátokon át...

S „sanctus“-t cseppet a ministráns,
Ez a sanctus a vérünkben eleven erő!
Áthullámszik folyón, földeken...
Minden istentelennel összeütköző.

Ez a „sanctus“ lelkünknek törvénye,
Törvényre szoktat — jelenlétivel.
El nem nyel felénk áramló kelet-nyugat...
A nemzet homlokán ott az apostoli jel!

S ez az apostoli jel egy a — koronával!
Látom lebegni kék hegyek felett...
S hogy újra eggyé lehessen a korona-teste,
Majd ráncbaszedi az Ur a népeket!...

Leszkay Irén Éva.

A hazudozás

Az igazmondás a legszebb erények egyike. A szavahihető ember és gyermek becsülést vált ki környezetéből, embertársai-
ból. Ezzel szemben az emberiség hosszú életében kikristályoso-
dott életbölcsetség röviden így fejezi ki a hazugság követke-
zményét: „Aki egyszer hazudni mer, hitelt többé sohasem nyer“.
Vagy: „A hazugnak akkor sem hisznek, ha igazat mond.“ Ismét
egy másik: „A hazug embert előbb utoléri, mint a sánta
kutyát.“ Az igazat mondó embert a közvélemény becsüli, tisz-
teli, a hazug embert megveti, lebecsüli, elítéli, mondván: „En-
nek is sokfelé fog a kaszája.“ A gyermek hazugsága nem min-
denben egyezik a felnőttek hazugságával, bár mindkét esetben
az egyéni érdek játsza a főszerepet.

A kis gyermekek a 3—4 éves korban igen gyakran valótanságokat beszélnek el. Gyakoriak azok a panaszkodások, melyekben arról számolnak be, hogy valaki megverte őket, — itt, vagy ott akkora madarat látott, mint egy ház. Játékszereit el akarták venni! stb. Ezeket a nagy mondásokat koránt sem szabad hazugságoknak minősíteni. Ez nem viseli magán a tudatosság jegyeit. Nem tekinthetjük másnak, mint csapongó képzelete játékanak. Már előzőleg szoltam arról, hogy a gyermek nem tud különbséget tenni való és kigondolt dolgok között. A tényleg megtörtént események összefolynak az álmokkal, a képzelet élénk képeivel. Az álmokat úgy veszi, mint a való dolgokat. Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni. tehát röviden az egész jelenség úgy veendő, mint a képzelet szabad folyása, mely minden kritikát nélkülöz. Mesélés. Nem szükséges itt, hogy a csacska mondogatót erélyesen meghazudtoljunk vagy éppen büntessük. Közben elég ennyi: „Nem úgy álmodtad? Gondolkozz csak, igazat mondassz-e?”

Tibi egy alkalommal azt állította, hogy a szomszédék kocsisa el akarta tipratni a lovakkal, holott már napok óta nem volt kint az udvarból. A fentebb felhozott figyelmeztetésekre azt mondta: „Akkor lehet, hogy úgy álmodtam.” Talán a szót is kár pazarolni annak a kiemelésére, hogy ez „mondogatás” kellő tapintatos rávezetéssel megszűnik. Teljesen figyelmeztetés nélkül hagyni azonban mégsem szabad, mert szokásszerűvé válhat.

Hazugságról voltaképpen akkor beszélünk, ha az igazság elhallgatása, a megtévesztés szándéka tudatos. Éber figyelemmel kell tehát résen lennünk, hogy mikor az első próbálkozás jelentkezik, nyomban segítségére siethessünk.

Tehát nem „dörögni” kell mindjárt az első alkalommal, hanem szeretetteljesen segíteni! A csirájában a hazugság elfolytása könnyű, ami által nem válhat a gyermek megrögzött hazudozóvá, amikor már majdnem minden erőlködés hiábavaló.

A hazudozás okai többfélék lehetnek. Így az egyszerű megszokás, önmagának, másoknak védelmezése, (hamis tanúzás) önzés, a célból, hogy valamit kiharcoljon magának. Lehet képzeleti, beteges, (patológikus) a gyermek hazugsága. Sokszor a félelem, a büntetés elkerülése az indító ok, nem utolsó sorban pedig a rossz példa.

A hazugságnak elejét veendő, az igazmondásra való nevelést a lehető legkorábban kell megkezdeni. Ennek a fáradságunknak lesz egy másik gyümölcse is, az őszinteség, aminek értékét felesleges hangsúlyoznom. mert a serdülő kornál újra elő kerül. Az első hazudozási kísérletek sikertelensége és a szülők szeretetteljes figyelmeztetése a legjobb óvszer a hazudozás elharapódzására.

Hadd mondjak el egy példát arra, hogy a későn érkezett segítségnyújtás nem tud mindig eredményeket felmutatni. Egyik tanítványomat csendőrök hívták valaminek a tanúsi-

tására. Magamhoz hívtam és figyelmeztettem az igazmondásra, a becsületességre, a hamis vallomás súlyos következményeire. Megígérte, hogy az igazat fogja mondani.

A gyermek vallomása alapján elítéltek egy embert, meghurcolták, persze ártatlanul. „Az igazságot a tyuk is kikaparja” — mondja a közmondás, hát még aki ártatlanul szenved, hogyne keresné az igazságát! Emberünk jobban körülnézett a fennforgó esetben és perét újra felvetette. A fiú másodszori kihallgatása alkalmával bevallotta, hogy bizonyos jutalmat helyezett a vétkes kilátásba, ha elhallgatja az igazságot és megveri, ha megmondja az igazat. Környezet-tanulmányom azután fényt derített a gyermek elvetemültségére. Odahaza rossz példát látott, mondhatnám egyenesen arra nevelték, hogy az igazat nem kell mindig megmondani. Az én közbelépésem tehát későn érkezett. Belejátszott a gyermek magatartásába az a körülmény is, hogy jutalommal kecsegtették és nem kis mértékben a veréstől való félelem. Az önzés hajszolta a hazugságba.

A hazugság elkerülésének és megelőzésének a legjobb eszköze a jó példa. Ott, ahol a gyermek azt tapasztalja, hogy a szülők és általában a környezet beszéde, gondolkodása összhangban van a cselekedetekkel, nem sok bajunk lesz a hazugsággal.

Ahol másképp cselekednek, mint ahogyan a gyermeket nevelni akarják, tehát más az elmélet, más a gyakorlat, ott nem várhatunk egyeneslelkű, igazmondó gyermekeket. A gyermek sorsát nem kis mértékben az a körülmény dönti el, hogy milyen példával járnak elő szülei, mert a példa vonzó, a gyermek akaratlanul is hatása alá kerül. Nem olyan rossz megfigyelő a gyermek, mint gondolnók, sőt ellenkezőleg! Ha környezetében azt tapasztalja, hogy az igazság elhallgatása szüleinél gyakori, és minden lelkiismeretfurdalás nélkül való, legközelebb ő is reá próbál. Nem másokon, hanem első ízben a saját szülein próbálja meg. A bumeráng visszahull. A gyermekek jó és rossz irányú fejlődése szorosan hozzásimul a családi élethez és annak tükörképét mutatja.

Az egyik apa szeretett fiacskáját valami turpisságon fogta és meg akarta győzni a hazudozás csúnyaságáról. Még véget sem ért az erkölcsi prédikáció, mikor megpillantanak az ablakon keresztül egy nem éppen kellemesnek ígérkező vendéget. — „Menj — mondja az erkölcsprédikátor — és jelentsd, hogy éppen most mentem el hazulról.” Mi volt ez, ha nem a nevelés kicsúfolása! Ránevelik a hazudozásra és később kifogásolják. De más is következik az ilyen fonák helyzetekből. A gyermek átátja a szülők kétszínűségét, következetlenségét. Nyilván az jut eszébe: a felnőttek vizet prédikálnak és bort isznak. Legyen tehát a szülő szavaiban, cselekedeteiben kifogástalan, követésre méltó. Ne üsse agyon egyik szavát a másikkal! Az elért nevelési eredményeket a rossz példával. Példával nevelhető a gyermek

igazmondásra és keltsen adandó alkalmakkor ellenszenvet a hazugság lealacsonyító volta iránt.

Legyen a környezete olyan, hol eleve minden körülmény ki van zárva, ami hazugságra késztesen. Legyen állandó (de sohasem terhes) felügyelet alatt, hogy olyan cselekedetek megelőzhetőek legyenek, miket a gyermek esetleg hazugsággal leplezne!

A szülői ház levegője, a szülő és gyermek közti viszony mindig döntő jelentőségű. Értem alatta azt, hogy a fiúnak atyja, a leánynak az édesanyja legyen bizalmasa. Ne lássa a gyermek a szülőben azt az elsőfokú hatóságot, mely ő felette csak büntetési jogát gyakorolja, hanem lássa bennük a nemes indulatot, kik ha gyermekeik megtévednek, kézenfogva vezetik a helyes útra. Nem büntethetők olyan keményen, hogy legközelebb ne merjen az igazsággal előállni. Igen sok esetben, éppen a büntetéstől való félelem miatt folyamodik a gyermek (a felnőtt is) a hazugsághoz.

A bizalmatlanság és ridegség éreztetése és az ebből eredő gyermeki hidegség a szülők irányában, a legjobb melegágya a hazudozásnak. Ha azonban bizalmat, megértést tapasztal a gyermek szülői részéről, akkor majd nyílt tekintettel áll meg szülői előtt, várván a segítséget, a megbocsátó atyai csók, mely lecsillapítja lelke háborgását, várja a felé nyújtott atyai kézt, amibe belefogódzhat, ha a lejtő szélére lépett. Akkor majd megtér naponként és nem akar kibújni a szülői felügyelet alól, nem áll szemlesütve a szülők kérdő tekintete előtt.

Ha már az tapasztalható, hogy a gyermek félelemből hazudik, az biztos jel arra, hogy a nevelése elhibázott volt.

A hazudozást más szemszögből is meg kell vizsgálnunk. Ugy kell tekintenünk, mint védekezést, mely ha sikerül egyszer, titokban diadalmasan és fölényesen legyőzöttnek tekint bennünket. Azért ha valamire utólag jövünk csak reá, nem hagyhatjuk szó nélkül, hanem a beláttatás alattomoságának, tévelygésének mindig helyénvaló.

A beláttatásnál ne mellőzzük a bibliai érveket, az erkölcsi oktatást. Hassunk az önérzetre. „Ha megtudná valaki, nagyon lebecsülne!“ „Nem tartanak egyenes embernek!“ stb.

A gyermek tágabb környezete is feszélyeztetheti a helyes nevelés eredményeit. Nem egyszer éppen a cinkos társak adják a gondolatot a bajbajutottnak, hogy hazudjon. A barátok, barátok megválasztásában is legyünk segítségére gyermekeinknek.

A hazugság veszedelme igen nagy, azért legyünk résen mindenkor, hogy idejében tudjunk segédkezet adni a vergődő gyermeknek, aki a hazugság lejtőjén hamar vesztébe rohanna!*

* Szemelvény Molnár Dezső, a „Kincünk-gyermeink“ c. közeljövőben megjelenő könyvéből.

Beszéd a zászló előtt.

Kedves Magyar Gyermekek!

Munkánk kezdetén első útunk az Isten házába vezetett, hogy kérjük az Ő segítségét, kegyelmét ahhoz a munkához, amelyet boldogulásunkra, felebarátaink javára, édes hazánk hasznára és az Isten dicsőségére akarunk most tíz hónapon át. Az Isten házából pedig ide vezetett útunk nemzeti szent jelvényünk, a magyar zászló elé. Nem véletlen, hogy ez így történt, valóban, ide kell vezetnie minden magyar útjának az Isten házából. Nem lehet igazi keresztény, aki egyúttal nem jó hazafi is.

Hiszen e földön nincsen számunkra hely e hazán kívül, mint a költő mondja, méltó tehát, ha e hazának engedelmes, hűséges gyermekei akarunk lenni s ezt a fogadalmat itt, hazánk e szent jelvénye előtt akarjuk megtenni.

Nézzetek a zászlóra. Három színe beleégett minden magyar lelkébe. Mindegyik színét a történelem véste, festette bele a magyar szívekbe. Mert beszédek ezek a színek. A piros eszünkbe juttatja az ezer éven át hazánkért kiontott rengeteg vért. A mi ereinkben is magyar vér folyik, hogyne lelkesítene fel bennünket is a magyar zászló **PIROS SZÍNE!**

A piros alatt ott ragyog a fehér, a becsület, a makulátlan tisztaság színe. Valóban, az igazán magyarok mindig becsületesek voltak, lelkükben tiszták. Fehérek, ragyogók, ére-nyekkel ékeskedők. Gondoljunk az árpádházi szentekre, Szent Istvánra, az ifjúság szentjére, Szent Imrére, Szent László királyra, árpádházi Szent Erzsébetre, Boldog Margitra, Hunyadi Jánosra s a többi magyar nagyságokra, akik lelkük tiszta becsületével szolgálták mindig hazánkat.

Végül ott látjuk ragyogni zászlónk alján a reménység zöldjét is. Mi lett volna velünk, belőlünk, ha nem reméltünk volna annyi sok-sok kálváriánk, megfeszítettetésünk után? Hiszen a mi történelmünk a megfeszítettetések láncolata. Megfeszítettek bennünket Mohinál, Mohácsnál, Nagymajténynál, Világosnál, Trianonnál s hogy mégis vagyunk s ma is magyarok lehetünk, csak az Istennek s annak a nagy reménységnek köszönhetjük, amely mindig ott élt minden magyar lelkében a legnagyobb megpróbáltatások között is.

Kedves gyermekeim! Most, hogy hozzákezdünk évi munkánkhoz, megerősödve a jó Isten kegyelmével, nemzeti jelvényünkől sugárzó erővel, fogadjuk meg e zászló előtt, hogy minden erőnkkel, minden tudásunkkal azon leszünk, hogy a hazának derék fiai, leányai legyünk! Ezekké pedig akkor leszünk, ha követjük nagyjaink példáját, s olyan híven teljesítjük kötelességünket, mint ők, akik e zászló alatt küzdve utolsó erejükig harcoltak, küzdöttek érte egész erejükkel és lelkesedésükkel. Mert nem halhat meg az a nemzet, amelynek fiai,

leányai élni akarnak! Ha van még bennünk akarát, ha van még bennünk őseink hitéből, reménységéből s elszántságából valami örökség, akkor nem veszünk el, s nem leszünk méltatlankok őseink szelleméhez.

MAGYAR ZÁSZLÓ.

Piros, fehér és zöld színben
Lengő magyar zászló!
Többet mesélsz a szívemnek
Mint sok cifra száz szó.

Te alattad vívta harcát
Rákóczi, Bem, Klapka,
Küzdelmüket a történet
Irta aranylapra.

Soha, soha el nem hagytad
A hős magyar népet,
Melyet annyi balszerencse,
Annyi veszély tépett.

Széttördelték szép országunk,
Hei, hogy fáj a szívem,
De te ott lengsz bátorítva
Mi fölöttünk híven.

Ott lebegtél vitéz magyar
Sergek élén büszkén
S vezetted a harcosokat,
Mint biztató tűzfény.

S addig míg te vezetsz minket
Félre gond és bánat!
A régi, nagy Magyarország
Majd újból feltámad!

Feleki Sándor.

A tanuló napi munkarendje

Ma, mikor nagyon sok gyermek szülői egész nap távol vannak otthonuktól, a gyermekkel csak este találkozhatnak, amikor fáradtan hazatérnek, nem sok idejük marad arra, hogy megbeszéljék vele a napi eseményeket, arra meg éppen semmi idő sem jut, hogy megkérdezzék tőle, mivel töltötte az időt, amióta nem voltak együtt.

Nem lesz tehát hiábavaló, ha mindjárt a tanév elején közösen megbeszéljük tanulóinkkal, hogyan osszák be idejüket. Közös megbeszélés alapján azután kialakul egy napi munkaterv, amit a táblára írunk, ők pedig másolják le füzetükbe.

Természetesen nem lehet egy tanítási évre egyetlen munkarendet állítani meg csupán, annak mindig az évszakhoz is alkalmazkodnia kell.

A következőkben összeállítottunk egy munkarendet, amely egész esztendőre szól. Természetesen nem azzal a célzattal, hogy ennél jobbat, a körülményekhez alkalmazkodóbbat nem lehetne készíteni, vagy hogy parancsként minden tanulóra nézve ezt kötelezően előírjuk. Ez a munkarend csak támpontul kíván szolgálni a tanulónak időbeosztásánál, mert a jobbfejú tanuló valószínűleg soknak fogja találni az itt felvett tanulási időt,

a gyengébb viszont kevésnek is találja majd. De olyanok is lesznek egészen bizonyosan, akik nem rendelkeznek szabad idejükkel, hanem annak egy jó részét fizikai munkával, a szülőknek való segítséggel kell eltölteniök.

A cél az legyen: mindenki készítsen magának — saját körülményeihez mért munkatervet, hogy ezzel megszokja azt, hogy minden idejét a lehető legjobban kell kihasználni, másrészt megszokja a tervszerűséget az idő beosztásában is. Neveljük bele a tanulóba, hogy meggondoltság, beosztás, tervszerűség nélkül nem érhetjük el célunkat s ez alól az iskolai munka, a tanulás sem lehet kivétel.

I. ŐSZI MUNKAREND.

— Szeptember-november hónapokra. —

Felkelés fél 7 órakor. (Reggeli ima.)

Reggeli torna. (Lélekzőgyakorlatok a szabadban.) 10 perc.

Öltözködés, mosakodás fél 7-től háromnegyed 7-ig.

Leckeisméltés. 10 perc.

Reggelizés 5 perc.

Iskolába menetel (a távolság szerint) 8 óra előtt 5 percig.

Hazamenés, ebéd, pihenő, segédkezés az otthoni házimunkában 3 óráig.

Az írásbeli házimunkák (kézimunka) elvégzése 4-től fél 5 óráig.

Séta, játék, segédkezés a ház körüli munkákban. 1 óra.

A feladott leckék megtanulása. Fél, 1 óra.

Vacsora 7-től fél 8-ig.

A lecke átnézése, majd a könyvtári könyv olvasása 9-ig.

Lefekvés előtt cipő- és ruhatisztítás. (Esti ima).

II. TÉLI MUNKAREND.

— December-február hónapokra. —

Felkelés fél 7 órakor. (Reggeli ima.)

Reggeli torna, lélekzőgyakorlatok a szobában. 10 perc.

Öltözködés, mosakodás fél 7-től háromnegyed 7-ig.

Leckeisméltés. 10 perc.

Reggelizés 5 perc.

Iskolába menetel. (Mint fenn.)

Hazamenés, ebéd, pihenő, segédkezés az otthoni házimunkákban fél 3 óráig.

Az írásbeli munkák elvégzése. 3-tól fél 4 óráig.

Séta, játék (korcsolyázás, szánkózás, hólabdázás, vagy segédkezés a ház körüli munkákban.) 5 óráig.

Tanulási idő vacsoráig.

Vacsora 7 órától fél 8-ig.

Leckeismétlés majd a könyvtári könyvek olvasása (kézimunka) 9 óráig.

Lefekvés előtt cipő- és ruhatisztítás. (Esti ima.)

III. TAVASZI MUNKAREND.

— Március-április hónapokra. —

(Ugyanaz, mint az őszi munkarend.)

IV. NYÁRI MUNKAREND.

— Május-június hónapokra. —

Felkelés fél 6 órakor. (Reggeli ima.)

Reggeli torna a szabadban, lélekzőgyakorlatok. 15 perc.

Öltözködés, mosakodás. Fél 6-tól háromnegyed 6-ig.

Leckeismétlés 6-tól 7 óráig.

Reggelizés. 10 perc.

Iskolábamenés. (Fentiek szerint.)

Hazamenés, ebéd, pihenő és segédkezés az otthoni házimunkában 3 óráig.

Az írásbeli munkák elvégzése. 30 perc.

Tanulás a szabadban. Fél 4-től 5-ig.

Séta, játék vagy segédkezés a kerti, mezőgazdasági munkákban (locsolás, kapálás, gyomlálás stb.) vacsoráig.

Vacsora 7-től fél 8-ig.

Leckeismétlés 8 óráig.

Olvasás, kézimunkázás lefekvésig. (9 óra.)

Lefekvés. (Esti ima.)

SZEBB JÖVENDŐ

Kárpát csúcsa felvágódik
A tündöklő azúrkékbe,
A nagy Alföld messze nyúlik,
Mintha nem is volna vége.

Színe ékes, háta erdős
Valamennyi hegynek, bércnek.
Belsejök, mint jó szív, kincset
Rejt magába: nemes ércet.

Mocsarait lecsapolják,
A televényt eke járja,
Homokbuckák helyén zöldül
A venyige fürtös ága.

A völgyekben gyár, malom zúg,
Erő meg ész fognak kezét.
Diadalról-diadalra
Verejtékes munkánk vezet.

Dolgozzatok, haladjatok,
Győzzünk, hogyha összeálltok:
Új dicsőség, szebb jövőd
Napja köszönt, holnap rátok!

Havas István.

FOHASZ

Arad gyászünnepén, könyörgés
 És hála száll Hozzád, Ég Ura.
 Kicsi szívünk boldogan dobog,
 Nagy szeretettel Feléd lobog.

Nagy örömet szereztél nekünk:
 Csonka hazánk megnagyobbodott,
 De, add vissza, — kérünk, — ősi jussunk,
 Hogy a régi határig eljussunk.

Boldogok vagyunk, hogy a mienk
 Már kincses Kolozsvár és Zágon.
 Mienk sok értékes földdarab,
 De megváltásra vár még Arad.

Ezt a drága, megszentelt földet
 Visszavárja minden magyar szív,
 Mert fájó lelkünk majd megszakad,
 Hogy szentelt földünk még nem szabad!

Barabás Ilona.

Tanítások.

1941. szeptember 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Fazekas E.: Ifjú Szabó Laci c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: a magyar gyermek bátor és tettekre kész.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mult órán tárgyalt olvasmány számonkérése.

b) Célkitűzés. Ismertem egy derék, bátor magyar gyermeket! Szeretnétek-e tudni, mit csinált? Elolvasom nektek! Ezt a derék magyar gyermeket úgy hívták: Ifjú Szabó Laci.

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

Ifju Szabó Laci.

Kecskemét városának határában terül el a híres bugaci puszta. Nagy része még ma is legelő. Rajta hatalmas ménesek és gulyák tanyáznak.

Ezen a pusztán él a kis Szabó Laci. Apja pásztorember. Laci is ott nőtt fel a szabad pusztaságon. Még csak tizennégy

éves. De ügyes gyerek. Jó szolgálatot tesz apjának. Sokszor helyettesíti, amikor az öregnek be kell fordulnia a városba.

Laci apja egyszer valami írást hozott a városból. A gyerek hamar kibetűzte.

— Lóverseny lesz Kecskeméten!

— No, fiam, ezen én is részt veszek! Érmeket is lehet ám ott nyerni! — mondta Laci édesapja.

A fiú örömmel fogadta az újságot. Arra kérte apját, hogy ő is ott lehessen a lóversenyen. Hadd lássa a győzelmet! Hadd lássa, amikor átadják az érmet az édesapjának!

— Melyik lovon megy, édesapám?

— A *Kicsikén*. Annak a lába a legjobb a futásra.

Aznap este nem is esett másról szó a gulyások és csikósok közt, mint a lóversenyről. Az tetszett nekik legjobban, hogy szőrén lehet megülni a lovat. Nosza, Laci édesapján kívül több vállalkozó is akadt, aki szintén meg akarta menteni Bugac becsületét! Lett ott hamarjában olyan futtatás, hogy szegény lovak nem tudták mire vélni a nagy hajszát!

Laci írgykedve nézte a nagy készülődést. Bárcsak már ő is nagy lenne, hogy részt vehetne az ilyen dolgokban! Milyen nagy gyönyörűség is lehet az, ha valaki nyer! Győz! Kicsi szíve megdobbant, hogyha erre gondolt.

Forró augusztusi nap perzselte a rét fűvét. Közeledett a verseny napja. Az izgalom egyre nőtt a pusztán.

Laci édesapja mindennap többet és többet lovagolt. De csak szőrén ülte meg a lovat, mert erre jelentkezett. Be is írták nevét a nagy könyvbe. Azután lelkére kötötték, hogy szeptember ötödikén pontosan ott legyen Kecskeméten a lóverseny helyén. Lesz ott a környék minden városából versenyző, meg néző is elég. Még a díjakat is megmutatták. Szép ezüst paripa, kehely, órák, lovaglópálcák, nyergek és érmek voltak már egybegyűjtve.

— No, de azért nem ez a fontos, hanem a dicsőség! — mondták neki.

— Ugy van, úgy van, a dicsőség! — hagyta rá az öreg.

El is mesélte Bugacon, amit a városban látott és hallott.

— Aztán jól igyekezzék ám kend, mert megnézzük! — mondták az öregnek a pusztai fiai.

De bizony ebből nem lett semmi, mert egy napon az öreg Szabó lebukott a *Kicsike* lováról. Ugy megütötte a térdét, hogy azzal bizony nem igen tudná szorítani a lovat. A versenytől pedig már csak néhány nap választotta el.

Szomorúan pipázgatott az öreg a subán.

— Oda a hír, oda a dicsőség! — gondolta nagy bánattal.

Laci nagyokat pislantva ült mellette. Egyszer csak megszólalt:

— Elmegyek én apám helyett! Megülöm én is szőrén a lovat!

Az öreg csak nevetett.

— Gyerek vagy te még oda! Agyongázolnának!

— Ha itt a pusztán nem gázolnak agyon, akkor talán ott se!

Hogy esett, hogy nem, Laci mégis csak bement a versenyre a *Kicsike* hátán. Elcsodálkozott, amikor meglátta a sok ezer embert. Egy kicsit meghökkent. Azért mégis odaállott a versenyzők közé.

Nagykarimájú kalapját az álladzóval jól megerősítette, hogy futás közben el ne veszítse.

— Talán te is versenyzel, gyerek? — kérdezték tőle.

— Versenyzek hát! — felelt Laci bátran s mindjárt felpattant a lovára.

A zászló a magasba lendült s a lovak megindultak. Majd prüszkölve száguldottak. A *Kicsike* is Lacival. Jól bírta az iramot. Csak a fordulónál tudtak elébe kerülni. A célnál mégis negyedik lett.

Dörgő tapssal üdvözölte a nézők tábora a fiatal versenyzőt. Laci arcán meg a boldogság piros rózsái nyíltak, mikor keblére tűzték a szép ezüstérmet.

Sok ilyen bátor és tettekrekész gyerekre van szüksége a magyar hazának. A kis Szabó Laci bizonyosan vitézségi érmet is fog még kapni e mellé az ezüst érem mellé, hogy ha majd felnő.

Fazekas Ernő.

a) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése. Mi tetszett nektek ebben az olvasmányban? Miért szeretjük a kis Szabó Lacit? Ti is szeretnétek ilyen dicsőséget? Mit gondoltok, büszke volt rá az édesapja? Hát még a bugaciak? Miért nem lett első a futtatók között? Ha megnő, bizonyosan ő lesz az első!

c) Az olvasmány olvastatása, szómagyarázat, megbeszélés.

d) Az olvasmány tartalmának elmondatása összefüggően.

III. *Összefoglalás.* Megbeszélés alapján. Ki szerette, melyik nagy költőnk a magyar pusztát? Ő írta ezt is a magyar pusztáról.

PUSZTÁN SZÜLETTEM.

Pusztán születtem, a pusztán lakom,
Nincs födeles, kéményes hajlékom,
De van eszerényem, van jó paripám:
Csikós vagyok az alföldi rónán!

Szörén szoktam megülni a lovat.
Ha ide vagy oda útam akad;
Nem szükséges a nyereg a hátán:
Csikós vagyok az alföldi rónán!

(Petőfi Sándor.)

1941. szeptember 4. hete.

Rajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Vonalvezetési gyakorlatok. Vitézkötések.

Nevelési cél: A kézügyesség gyakorlása.

I. Előkészítés. Vitézkötés bemutatása. Különböző kötéses kézimunkák szemléltetése.

b) Célkitűzés. Rajzoljunk mi is ilyet!

II. Tárgyalás. a) A kötések bemutatása.

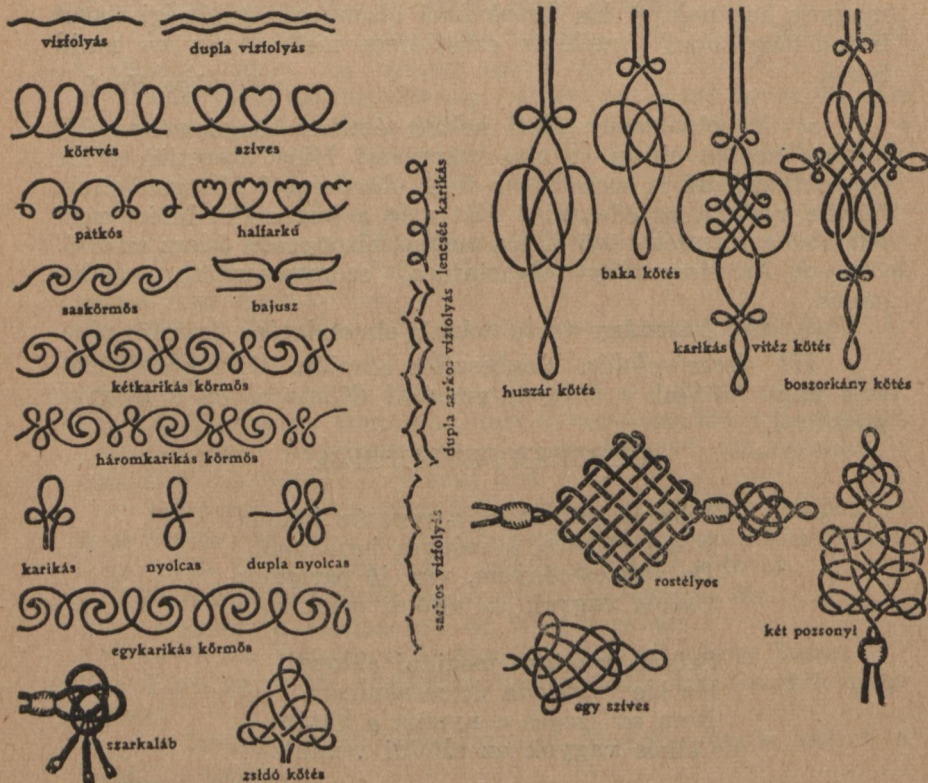
b) A kötések rajzolásának megbeszélése. Lendületes vonalakkal rajzolunk!

c) Táblai előrajzolás. (Annyit rajzoljunk, amennyit egy órán be is tudunk fejezni.)

A rajzot színes írónnal végezzük. (A táblán színes krétával.) A színeket változtathatjuk is. (Vigyázzunk a meleg színhatásra.)

d) A tanulók rajzának megbeszélése. A rajzlap beosztása.

e) Rajzolás. (Állandóan a tanulók között járunk, biztatjuk őket, felhívjuk figyelmüket a hibákra, bizonyos arányokra stb.)

- III. Befejezés. a) A rajzok összeszedése, megbeszélés.
b) A következő óra anyagának bemutatása.

1941. október 2. hete.

Számolás és mérés.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A kert nagysága. Területmérés.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Házi feladat. Egyszeregy.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. A terület nagyságát csak más területtel lehet megmérni.

A területmérték egysége a négyzetméter. Jele = m^2

A négyzetméter olyan négyzet alakú terület, melynek minden oldala 1 m.

d) Rajzoljanak a füzetbe egy négyzetdecimétert (minden oldala 1 dm) olvassátok le:

$$1 \text{ dm}^2 = 100 \text{ cm}^2 = 10.000 \text{ mm}^2$$

$$1 \text{ cm}^2 = 100 \text{ mm}^2$$

Rajzoljunk a táblára 1 m^2 -t, hányszor fér bele 1 dm^2 ?

$$1 \text{ m}^2 = 100 \text{ dm}^2 = 10000 \text{ cm}^2 = 1000000 \text{ mm}^2$$

Váltószám: 100.

e) Nagyobb területmértékek:

$$100 \text{ m}^2 = 1 \text{ ár},$$

$$100 \text{ ár} (10.000 \text{ m}^2) = 1 \text{ hektár},$$

$$100 \text{ hektár} (1.000.000 \text{ m}^2) = 1 \text{ négyzetkilométer} (km^2)$$

d) A téglalap területét megkapjuk, ha hosszúságát és szélességét megmérjük, s a kettőt összeszorozzuk.

e) A négyzet területét megkapjuk, ha egyik oldalának mértékszámát megszorozzuk önmagával.

III. Összefoglalás. b) Begyakorlás.

Rajzoljunk téglalapot négyzetcentiméterekkel. (Pl. $6 \times 4 \text{ cm}$.)

Számoljuk meg, hány négyzetcentiméter a területe?

Ugyanígy számítsuk ki egy $5 \times \text{cm}$ négyzet területét.

Példák a könyvből: 41., 42., 49.

Kiszámítandó a számtankönyv fedőlapjának területe.

Kiszámítandó az ajtó területe!

Kiszámítandó. Egy szoba hossza 6 m 2 cm, szélessége 5 m.

Mennyi festéket kell vennünk a padló befestéséhez, ha 1 kg 6 m^2 -re elég?

1941. szeptember 3. hete.

Földrajz.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A kereskedelem.

Nevelési cél: A szabadpályák iránti érdeklődés felkeltése. A magyar ember a XVI szd.-ban élelmes, ügyes kereskedő volt, majd átengedte a közgazdasági élet e fontos tényezőjét idegen népeknek.

Kapcsolás: történelemmel a magyar kereskedelem fejlődése. Földrajzzal a helyi termelés kereskedelmi irányai (közeli városok hatása a helyi kereskedelemre.)

Megfigyelésre utalások: a tarhonya, szappan és paprikával való kereskedelem megfigyelése. merre irányul, hogyan történik a csomagolás, szállítás?

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Kapcsoló ismétlés. A mezőgazdasági és ipari fejlődés menete (extenzív, két nyomású, három-, négy-nomású-forgó, szabad gazdaság; birtokrendszerek: szabad, kötött-birtok; a birtokmegosztás hazánkban.) Az ipar fejlődése: házi- vagy családi ipar; kézműves-ipar; gyáripár.

b) Célkitűzés: Az iparcikkeknek a fogyasztóhoz való juttatását a kereskedelem végzi el, ma erről beszélünk.

II. Tárgyalás. a) *Mi a kereskedelem?* A kereskedelem közvetítő szerv a termelők és a fogyasztók között. A kereskedő a javak forgalmának lebonyolításával hivatásszerűen foglalkozik.)

A javakat az őstermelés és ipar állítja elő.

A kereskedő megveszi a termelőtől, gondolzza, osztályozza, csomagolja és rendeltetési helyére juttatja a javakat.

A kereskedő *megkönnyíti* a termelő munkáját, mert felmenti a gazdát, iparost, gyárost a vevők felkutatásának munkájától;

Az árut nem kell raktáron tartaniok.

Megkönnyíti a fogyasztó helyzetét: az árut a fogyasztó közelébe viszi, kisebb-nagyobb választékot nyújt számára.

Kifürkészi a legolcsóbb beszerzési forrásokat és ott kínálja eladásra az árut, ahol érte a legtöbbet kapja. Ezzel kiegyenlíti a javak készleteiben és árában fennálló különbségeket.

b) *A kereskedelem fajtái.*

Árukereskedelem = a használati és termelőjavak forgalmát közvetít. (Legősibb formája: liszt, só, cukor, ruha, vas, épület.)

Ingatlan kereskedelem (föld-, telek-, ház-) kereskedelem.

Értékkereskedelem. (Értékpapírok és idegen pénzek forgalma. Más szempont szerint a kereskedelem lehet:

kiskereskedelem

sokféle árut árul, nagykereskedőtől veszi, a fogyasztónak adja el.

és nagykereskedelem

ez egy- vagy néhányféle áruval kereskedik, ezt a termelőtől szerzi be, nem közvetlenül a fogyasztónak adja el.

Más szempont szerint ismét lehet:

Belső kereskedelem

(Az árut belföldön veszi és adja el.)

és külső kereskedelem

(Az árut külföldön veszi és adja el)
export-import, tranzitó.

c) *Egyéb kereskedelmi formák:*

Vándorkereskedelem: házaló és letelepedett kereskedelem.

A kis üzletek lehetnek: szatócs, vegyeskereskedés, vagy szakmák szerint elkülönült: (vas-, cukorka-, textil-, kalap-, cipő-, stb.)

Áruházak a legkülönbözőbb üzletágakra kiterjedő tevékenységgel.

d) *A kereskedelemben szereplő mellékszemélyek:*

bizományos (a saját nevében, de más számára ad-vesz);
szállítmányozó (a saját nevében árut szállít más részére);
alkusz (a feleket összehozza);

ügynök és kereskedelmi képviselő (egy vagy néhány kereskedő állandó megbízottjai, üzletet kötnek, vagy a kínálkozó üzletre felhívják megbízóik figyelmét).

e) *Alkalmazás.* Arra nézve, hogy ki folytathat élethivatással (iparszerűen) kereskedést, az új ipartörvény (1922. évi XII. t.-c.) rendelkezik.

Ez a kereskedést a *szabad iparok* közé sorolja:

tehát sem képesítéshez, sem engedélyhez nem köti.

Kivételek: a drogéria-üzlet, a gyógyszerekkel, mérgekkel való kereskedelem,

lőfegyver, lőszer, *élőállattal* (marha, ló, sertés) való kereskedelem,
a zsidó üzletek, beraktározási vállalatok létesítése, gépkocsival való áru fuvarozás stb.

A kereskedelmi törvény: = 1875. évi XXXVII. tc.

A tisztességtelen verseny üldözése (1923. V. tc.) üzleti versenyt nem szabad folytatni oly módon, hogy az az üzleti tisztességet sértse, vagy a jó erkölcsökbe ütközzék. (Az áru szédelgő feldicsérése, idegen cég, védjegy bitorklását és utánzást, a versenytárs befektetését, más üzleti titkának felhasználását stb. tiltja.)

f) *Mivel támogatja az állam a kereskedelmet?*

jogszabályokkal,

pénz- és mértékrendszerrel,

fejleszti a közlekedés útjait és eszközeit,
kereskedelmi és iparkamara,
a kereskedelmi műveltség emelése (ker. isk. és szak-
tanfolyamok.)

III. Összefoglalás. Mi a kereskedelem? Hányféle kereskedelmet ismerünk? Melyek a kereskedelem egyéb formái? Melyek a kereskedelemben szereplő mellékszemélyek? Ki folytathat kereskedelmet? Melyik a kereskedelmi törvény? Mi a tisztességtelen verseny? Hogyan támogatja az állam a kereskedelmet?

Megfigyelésre utalás.

Látogassuk meg gólyáinkat!

Földrajz a VI. osztályban

A 2.495/1932. eln. szám alatt kiadott Tanításterv és Utasítások a földrajz-tanítás 4 soros célkitűzésében a többi között ezeket is mondja. ...„más földrészeknek általánosabb megismerése... a nemzeti önérték felébresztése és ápolása.“ Ezt kiegészíti az Utasítás azzal, hogy „a tanítás nem terjeszkedik ki a világrész minden államára, csupán a legfőbb jelenségekre és a nagy tájakra, melyeket *vonatkozásba hozunk Magyarországgal.*“ Kettős figyelmeztetés ez a gondolkodó nevelő számára. Az egyik az, hogy a világrészek tanítása nem öncél érdekében történik, hanem azért, hogy a népiskolai tanuló hazánkat bele tudja helyezni a nagy mindenségbe s annak mint egy nélkülözhetetlen és kiegészítő részeként tekintve érezze, hogy „ha a Föld Isten kalapja, hazánk úgy bokréta rajta...“ Meg kell keresnie tehát azokat a kapcsolatokat, melyek beleillesztik idegen világrészek életébe is a magyar földet. Ezért fog beszélni Ázsia tárgyalásánál az Öshazáról, a hadi foglyokról; Amerikánál a kivándorlókról, Kossuth szobráról stb. Ezért vettem fel kiindulásul s kapcsoltam az egész tanítást a gólyához.

A másik figyelmeztetés az anyag korlátozását köti lelkemre. Itt azonban más megfontolás miatt egy kissé talán túl kell lépnem a kereten. Ugyanis a modern földrajz-oktatás szellemében egy nagy tájegységnek veszem Afrikát s először tárgyalom az ú.n. „Gazdasági életet“, ennek tényezőit; azután „Ember földrajzát.“ Ez a tanítás az előbbinek feldolgozása.

A tanítás.

Tárgyi cél: a földrajzi adottságok megkeresettése s ezekből eszméltetés a gazdasági lehetőségekre: partvonal, felszín, vizek, éghajlat és termények ismertetése.

Nevelői cél: a földrajzi gondolkodás fejlesztése; a nemzeti érzés és öntudat erősítése.

Szemléltető eszközök: térkép, képek, „Vándormadaraink útja” c. falikép.

Kapcsolat a természettajzzal.

Vázlat.

Előkészítés. a) *Érdeklődés-keltés:* gólyát rajzolok a táblára és megindul a beszélgetés.

b) *Athajlás:* — Hanem mit csinálnak most? — Hogyan tudhatnók meg?

c) *Célkitűzés:* Látogassuk meg hát gólyáinkat s nézzük meg, van-e olyan szép téli lakóhelyük, mint a mi szép magyar hazánk?

Tárgyalás. a) *Utazás a gólyák nyomában.* Dráva, Fiume, Adria, Olaszország, Földközi-tenger, Afrika.

b) *Térkép-olvasás.* Határai, partvonala, nagyság, felszín, vizek. (Táblai írás.)

c) *Szahara:* sivatag, oázis, karavánok. (Állatok: teve.)

Begyakorlás. a) *Összefoglalás vázlat készítésel.*

b) Mondjátok meg, miért várja olyan nehezen a gólya a rügyfakasztó, virágillatos tavaszt? — mondom elmélyítésül.

c) *Ének:* Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország...”

d) Csendes foglalkozásul a vázlat másolása.

Tervezet.

Előkészítés. a) *Érdeklődés-keltés.* (Gólyát rajzolok a táblára.) — Gólya! — Hosszú csőre van! — mondják. — Az ám. Meg olyan szép piros csizmája, hogy bármelyitek megírgyelhethné. De kell is neki, mert ugyancsak csikorgós idő van odaki — szólok. — Az nem fázik! — Nincs itt! — Melegebb országban van — veszik észre szavaimban az ártatlan tréfát s igyekeznek javítani. — Afrikában van! — büszkélkedik tudományával az élénkeszű Zsuzsi.

b) *Athajlás.* — Hanem mit csinálhatnak most? — Hogyan lehetne megtudni? Odaautoznánk! — Nagyon szeretnétek látni őket? — Igen, igen. Tessék elvinni bennünket — kérnek. — Nem bánom. Ülünk be egy repülőgépre!

c) *Célkitűzés.* — Látogassuk meg a mi gólyáinkat s nézzük meg, van-e olyan szép a téli lakóhelyük, mint a mi szép, édes magyar hazánk? — tűzöm ki a tanítás célját.

Tárgyalás. a) *Utazás a gólyák nyomában.* — Először menjünk a nyomukon — jelölöm meg a részleteit. — Jól megrakjátok ám a tarsolyt, mert nagy útra megyünk s ugyancsak megéhezünk. A téli bundát se hagyjátok itthon, ha melegebb országba megyünk is. A repülőgépen hideg lesz. — nyújtok valamit a kedélynek is. (Ezzel beleringatom a gyermekeket az

óra derűs, nyugodt hangulatába, mely mindenkor, de a földrajznál különösen fontos. Ezzel teszem vonzóvá, kedvessé az egyébként meglehetősen száraz anyagot.) A gyermekek előtt van Afrika térképe, melyen Magyarország is látható. (Ha nem volna, magam rajzolok.)

— Merre is mentek a gólyák? — Dél felé. — Mi is arra utazunk a térképen, de előbb mutassátok meg a teremben a déli irányt — kapcsolom össze a térképet a valóságban való tájékozódással. — Milyen vidék felett szállunk? — A zalai dombok felett. — Egy csillogó szalagot látok most. — A Dráva — mondják. — De miért olyan sötét, szürke az egyik partján? — Idegenek járnak ott — szólnak. — Pedig ő ezer esztendőn keresztül magyar dalt hallott. Most hát szomorkodik, — erősítem meg a mondottakat. (Nem szólok erről sokat, mert a szemekben megcsillanó melegség mutatja a lélek rezdülését, melyet a sok beszéd csak zavarna. De sokszor említem, mert a „Feltámadás“ gondolatát bele kell égetnem a gyermek lelkébe. Ugyanezen cél érdekében állunk meg egy pillanatra Fiume felett.) — Elhagyjuk a Szávát, a Karsztot is — irányítom figyelmüket tovább. — Itt egy szép város van a tengerparton — szólok. — Fiume. Szent István koronájának gyöngye — emlékszik vissza egyik, egy régebbi történetre a földrajzóráról. — Mielőtt elhagynánk szép hazánkat, kiáltunk el mindenfelé a mi igazságunkat, — szólok, — Igazságot Magyarországnak! — kiáltják. — A csillagok felé pedig énekkel zengjük el — mondom, hogy a felgyülemlett érzelmeket levezessem, helyesebben mélyítsem:

„Nem kell nekünk a más folyója,
Nem kell nekünk a mások bérce;
Csak magyar hegy és magyar róna,
Ahogy az Isten rég kimérte.
Nem kell nekünk idegen égbolt,
Egy porszeme sem a világnak.
Csak az kell, ami a miénk volt:
Igazságot Magyarországnak!“

Most már ha lenézünk, mindenütt kékes-zöld vizet látunk — az Adriai tenger — olvassák le a térképről. — Itt van egy kép róla — mondom s mutatom. — Hogyan hullámszik? — De szép! — Hajó megy rajta, — mondják el a képen látottakat. — Bizony nem látni egyik partról a másikat. Mindenütt víz, víz, — egészítem ki s foglalom össze a mondottakat.

— De gépünk nem állhat meg. Szállunk tovább. Mondd el, mit látsz lenn, Zsuzsi! — készítem most már önálló térkép-olvasásra az egyik gyermeket. — Az a csizmaforma szárazföld: Olaszország. Keleti része sík vidék, a nyugati hegyes, — mondhatja a gyermek. — De mi pipál ott nyugaton olyan erősen, — kérdelem, hogy a tűzhányó fogalmát felújítsam már most. — A

Vezuv, — mondják. — Jó dolga van. Egész nap csak pipálgat, — teszem hozzá. Erre magyarázgatni kezdik, hogy a Föld bel-sejében izzó, megolvadt anyagok vannak s azok füstölögnek. Néha-néha ki-kitör belőle a folyékony láva. — Igen, — erősí-tem meg. — Hanem most megint elveszítettük lábunk alól a szárazföldet — készítetem őket a továbbhaladásra. — Földközi-tenger felett szállunk! — Igen. 500 km hosszú úton nem látunk mást, csak eget és vizet. Csács (szomszéd község) ide 5 km. Hányszor kellene elmenni és visszajönni, — kérdem, hogy a távolságot elképzeltessem s a tengerről is szemléletet nyujt-sak. — 50-szer — mondják. — A gyorsvonat óránként 60 km-es sebességgel szalad. Mennyi idő alatt tenné meg, — szólok, hogy az idő múlásán is szemléltessem az út hosszát. — 8 óra 20 perc alatt! — A Földközi-tenger felett 500 km-t, mennyit tehetünk meg akkor összesen Afrikáig, — készítetem őket a távolságnak szemmértékkel való becslésére. 1800—2000 km-t — mondják, amit méréssel is megerősítenek. — A gyorsvonat hány óra alatt tenné meg? — 33 alatt. — És a repülőgép, mely 300 km-es sebességgel száll? — 6 és fél óra alatt. — Míg méregettünk, beszélgettünk, addig oda is értünk. Tripoli — mutatom — repülőterén leszállunk, hogy meggémberedett tagjainkat ki-nyújtóztassuk. Közben nézzünk is körül, — tűzöm ki a rész-let-célt.

b) *Az új anyag ismertetése térkép-olvasással.*

— Itt vagyunk hát Afrikában. Milyen égtáj felé is van mitőlünk, — kérdem számon az előzőleg megállapítottakat. — Délre! — Mutassatok is arra! — Most hasonlítsátok össze nagy-ságát Európával! — 3-szor akkora. — (Felirom a táblára, 30 millió km²). — Ki találta el? — A lakossága mégis fele sincs Európáénak. 200 millió — írom fel a táblára ezt is. — Vajjon mi lehet ennek az oka? Mindjárt kitaláljátok, ha a térképről olvasunk egy kicsit! Olvassátok le határait! — Északon a Föld-közi-tenger, keleten a Vörös-tenger! — Nézzétek csak meg jobban, — készítetem őket a Szuezi-csatorna észrevevésére is. — A Szuezi-csatorna, Vörös-tenger és az Indiai-óceán, — mondják most már helyesen. — Délen is az Indiai-óceán. Nyugaton az Atlanti-óceán, — olvassák a határokat. — Akkor Afrika szí-ge, mert minden oldalról víz veszi körül. — szól az egyik. — Kifejlődött a kereskedelem, mert a tengeren olcsón lehet szál-lítani, — mondja Évi. — Így szokott lenni, — szólok, — de Afrikának még sincs oly nagy tengeri kereskedelme, mint Európának. Vajjon miért? — A hajónak ki is kell ám kötnie. Nem lehet mindig a nyílt tengeren, — segítem elő a következ-tetést. — Keressetek kikötésre alkalmas öblöket, félszigeteket és szigeteket, — készítetem őket a partvonal tagozatlan voltá-nak észrevevésére. — Kis Szirtisz, Nagy Szirtisz, Adeni- és Guineai-öböl meg a Szomáli félsziget, — olvassák és mondják. — Igen — erősítem meg és felirom a táblára. — De még ezek

sem mindenütt alkalmasak kikötésre a felszín miatt. Mit mond erről a térkép, — irányítom figyelmüket a felszín megfigyelésére. — Sok hegye van. A déli része egészen hegyes. — Igen. Az északi része pedig nem sík, — mondom. — Itt van síkság, — makacsodik Annus. — De a síkság zöld színű lenne, — szól a vitába Erzsi. — Szóljon hozzá más is, — használom fel a felébredt nagyobb érdeklődést a gondolkodás fejlesztésére. — Gondolatok az Erdélyi-medencére, — segítem őket a következtetésben. — Fennsíkok vannak, — találja meg most már a helyes kifejezést Annus. (Az ilyen vitatkozás nagyban fejleszti az értelmet és a gondolkozást, azért nem sajnálom a reá fordított időt. Hiszen ezzel is közelebb jutok a népiskola általános céljához, melyről a földrajz-órán sem feledkezhetem meg.)

— De nézzétek csak, milyen érdekes hegyek vannak itt. — mutatok egy képet, melyen a hegyek táblás szerkezete jól látható. — Olyanok mint az egymásra rakott különféle nagyságú táblák. Itt a keleti partvidék közelében, — mondom s mutatom, — eléri az 5—6000 méteres magasságot. Van is egy-két furcsa nevű csúcs. Olvassátok le! — Kénia, Kilimandsáró, — olvassák s én felírom a táblára vagy eggyel felíratom. — Ezek kialudt vulkánok, — fűzöm még hozzá. — A mi Kárpátunkhoz hasonló lánchegységet csak az északnyugati part mellett találunk! — Atlasz-hegység, — olvassák s ezt is felíratom.

— A hegyek óriási medencéket zárnak körül, — indítom tovább a beszélgetést. — Kongó-medence, Szudáni fennsík. — olvassák a térképről. — Mindegyiket egy-egy nagy folyó szeli át, — térek a vizekre. — A Kongó, Niger meg a Nilus, — mondják a térkép alapján. — Ilyen a Kongó medencéje, — mutatom a képet. — Furcsa növények, tanítóbácsi. — Pálmák, kaktuszok, kaucsukfák, meg hizott disznót helyettesítők: olajfák. — mondom. Ezeket csak a szélen látjuk, mert beljebb ember nem járt még. Áthatolhatatlan, ú. n. „őserdők“ ezek. — Itt egy másik őserdei kép. Tele vannak mérges kígyókkal, apróbb, nagyobb, az emberre veszélyes ragadozókkal. majmokkal. De itt él a legnagyobb állat, az elefánt is. Ezek itt a képen afrikai fejek, — mutatom egy újabb képen a jellegzetes állatokat. — Oroszlán, leopárd, strucc, pávián, elefánt stb. — olvassák a képről a neveket. Itt beszámolnak a természetrajz órán tanultakról. A hallgatókat kérdem, hogy elismeréssel, sikerhez juttatással önbizalmukat erősítsem s jelentkezésre buzdítsam.

— De menjünk tovább, mert még valamelyik megtámad. Itt a Nilus folyó eredete környékén élnek gólyáink. — Ott sok tó van tanítóbácsi kérem. — Akkor béka és hal is van, meg kígyó is, — okosodik Teri. — Jól érzik a gólyák magukat. Mégis alig várják az idő kinyílását, — használók s használtak egy ritka, de kifejező szót. Mikor lesz az? — Tavasszal, — mondja Kata s ez mutatja, hogy a szó jelentésével tisztában van.

— Menjünk a Nilus partján észak-felé. Ilyen vidéket látunk, — mutatok egy jellegzetes egyiptomi tájat gúlával, szfinszk-vel, pálmával és tevékkel. — Mi ez tanítóbácsi kérem? — Piramisnak mondják. Régi egyiptomi királyok vannak bennük eltemetve. Ezt az óriási szobrot, szfinszket pedig talán őrnek állították mellé. (Bővebb magyarázat nem szükséges.) Ha ezeket nem látnánk, azt hinné az ember, itthon vagyunk. Búzatengert ringat a meleg szellő, mitha csak Ságod felé járnánk, — mondok egy ismerős tájat. — Az is megterem ott?! — csodálkozik el az egyik. — Sőt, háromszor is aratnak egy esztendőben, — mondom. — Hogyan? — A jó Isten a Nilus folyóval megáldotta ezt a vidéket. Evenkint 2–3-szor előnti az egész vidéket. Aztán megcsendesedve várja a következő áradást, mikor az eredeténél lévő hegyóriásokon megindul az olvadás, — mondom. — De akkor a búzát is elviszi, mint a Zala tavasszal a mienket, gondol az egyik a tavaszi áradásokra. — Akkorra a búza már hajóba rakva megy Anglia felé, mert ott olyan meleg van, hogy a vetéstől számított 2–3 hónap alatt már aratni lehet. A kályhát nem ismerik, havat pedig életükben sem látnak. De nem csak a meleg miatt nő gyorsan a búza. Gondoljatok az áradásra. Mi marad a vizek helyén? — Iszap. Az pedig jó termőföld, — mondják most már.

c) A Szahara.

Menjetek a Nilus torkolatához közel, ott találtok egy várost! — Kairó, — mondják. — Onnan egészen a Niger folyóig hatalmas homoksivatag húzódik. — Szahara, — olvassák és én felírom a táblára. — Ott azután hiába keresnénk búzamezőket. Nem látni mást csak homokot és terméketlen sziklát. Megnézzük közéről? — kérdem. — Igen! — Keressetek Kairóból utat vagy vasutat a Szaharán keresztül! — Nincs. — mondják. — Hát akkor hogyan közlekednek arra felé, — kérdem. — Cholnoky Jenő, ma is élő hazánkfia járt ott. Hallgassátok meg, hogyan írta le az utakat és a közlekedést! — (Itt felolvasom a Pesti Hirlap 1933-as karácsonyi számából Cholnoky leírását.)

UT A SIVATAGON KERESZTÜL

„A sivatagon nevezetes karavánutak vágnak keresztül. A Szahara a Földközi-tenger magas műveltségű, sűrűn lakott területét választja el Belső-Afrika szintén sűrűbben lakott, forró égővi területétől. Szudánban és Guineában sok mindenfélét termesztenek, ami nem terem a Földközi-tenger vidékén. Ezért jelentős karavánkereskedelem fejlődött ki.

Nevezetesekek voltak a Szaharán azok a karavánok, amelyek az oázisok termésfeleslegét, különösen a datolyát szedték össze. Adtak helyette mindenféle iparcikket, a datolyát pedig eladták a Földközi-tenger kikötőiben.

A sivatagon nincsen épített út. Csak a karavánvezetők

tudták megmutatni, merre kell menni, bár az útvonalon elég jól meglehetett látni a karavánok nyomát. Az ilyen úton csak oázisokban van megállóhely, különben az állatok nem kapnak itatóvizet. A sivatag útjaihoz legjobban alkalmazkodott állat a teve. A meleget, szomjúságot, hirtelen változó hőmérsékletet semmiféle háziállat sem bírja ki olyan jól, mint a teve.

Az ilyen sivatagi karavánutat nem is kellett megépíteni, mert a sivatagban nincsenek folyók, nem kellenek hidak; nincsenek mocsarak, árvizek, a talaj mindig száraz, termelni nem lehet rajta, tehát mindenki ment arra, amerre akart.

A megbeszélés keretében még szemléltetem a sivatagot, tevét, karavánt és oázist. Azután így folytatom:

— De most már jó lesz hazajönni, mert ha feltámad a karavánok halálos ellensége a forró Számum nevű szél, Isten irgalmazzon nekünk. Betakar bennünket égető homokszemecskéivel a Szahara, mivel annyi rosszat beszéltünk róla.

Begyakorlás a) Összefoglalás vázlatrajzolással. (Csomagolópapírt teszek a táblára.) — Rajzoljuk le most Afrikát, hogy otthon is megmutathassátok, merre jártunk. Először édes hazánkat rajzoljuk le kicsire a felső részébe! — A Vörös-tenger-nél kezdjük rajzolni Afrika partvonulatát! — Rajzolás közben rendre előkerülnek az öblök, félszigetek, hegyek, vizek, éghajlat s ez alapján a növényzet. Ha valami lényeges kimaradna, ráírányítom figyelmüket.

b) *Elmélyítés: visszatérés a gólyákra.* — Szeretnétek-e még egyszer kirándulni Afrikába? — Igen, igen! — Akkor talán jobban is tetszik nektek, mint édes hazánk? — Nem, tiltakoznak. — Ne is, mert „ha a Föld Isten kalapja, hazánk úgy bokréta rajta...” — erősítem a nemzeti érzést. — Mondjátok meg hát, miért várják gólyáink olyan nehezen a rügyfakasztó, virágillatos tavaszt; hiszen mindenük van ott, mit szemük, csőrük kíván? — Azoknak is itt van az otthonuk a bogárhátú, muskátlis ablakú magyar házak kéményén, — mondják, vagy még inkább érzik a gyermekek. — Mintha csak tudnák azt az éneket, hogy:

„Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország,
Gyönyörűbb, mint a nagyvilág stb....

Makra József.

A magyar katona.

A magyar mint katona jelenik meg az európai népek szeme előtt, mint lovas harcos, — aki roham közben, futtában nyilaz és biztosan talál, s akitől rettegnek az európai városok anyái és gyermekei. A magyar bátorság, az európai kódexekben a nyugatiak félelmén és magyaroktól való iszonyodásán keresztül jelenik meg. Nyugaton úgy félnek a magyaroktól, hogy a litániába is beleszövik: „A magyarok nyilaíttól ments meg, Uram, minket!” Mindebből azt látjuk, hogy a magyar harci erények milyen félelmet keltettek az egykori Európa jámbor germánjaiban és szlávjaiban.

A magyarság attól kezdve, hogy megérkezik a Kárpát-medencébe, állandó harcban kell, hogy mutogassa harci erényeit és erejét. A magyarság az új haza elfoglalásának első órájában találkozik azzal a helyzettel, amely történelmének irányát megszabta: Európa két leghatalmasabb néptömbjével, a germánnal és a szlávval. Ugy nyomult be közéjük, mint az ék. Hogy megmaradhasson, kardjának állandó suhogtatására és elszánt bátorságának állandó mutogatására volt szükség. A magyar vitézség már Árpád halálakor félelmes és általános. A bajorok 907 júliusában négy nagy sereggel készülnek a magyar „lovas pogányok” ellen. De ezek Ennsburgnál legyőzik őket, Ostmark lbukik, 909-ben már frank és alleman földön dúlnak a magyarok, 910-ben Augsburgnál verik szét a németeket és utána csakúgy jókedvből elkalandoznak a Rajnáig és megtámadják a nyugati német városokat. 912-ben Frankföldön és Thüringiában kalandoznak, két évvel később fölégetik a fuldai monostort, Brémaig portyáznak, 917-ben kifosztják Baselt, 918-ban felgyújtják Brémát, 919-ben Henrik szász tartományában dúlnak, 924-ben Páviára rontanak s ifjú kedvükben átlovagolnak az Alpokon és nyugaton meglátogatják az Óceánt. 926-ban Szent Gallenben mulatnak egyet néhány ottmaradt baráttal, kik közül egy róluk, mint ritka vidám emberekől emlékezik meg. 927-ben Bulgáriában kalandoznak, 937-ben Bizáncig lovagolnak, 947-ben Taksony Itáliába vezet hadat és 955-ben augusztus 19-én Augsburgnál Nagy Ottó, a rémült Európa megkönnyebbülésére, döntő győzelmet arat a félelmes lovasokon. Ebből a csatából már „gyászmagyarok” térnek vissza elmondani a rossz hírt az asszonyoknak és az öregeknek. Még néhány év és néhány kis kalandozás s a magyarság ifjú rohanásainak vége. Érett lesz már s nem zsákmányt akar szerezni, hanem államot alapítani. Szálláshelye lassan hazájává válik s a „lovas pogány” magyar eltűnik Európa síkjairól.

A magyar harcos ezután mindig inkább védekezik, mint támad. Ezt azonban állandóan. Európa nehezen veszi be az új jövevényt s István fejedelemnek kétféle szabadságharcot is kell

megvívnia. Egyet Kelet ellen, egyet Nyugat ellen. A magyarság keleti öröksége Koppányban vet lobot, István leveri. És harminc évvel később, az immár keresztény Magyarország ellen a keresztény nyugat császára, Konrád vezet hadjáratot vasas németekkel. Esztergomnál István megállítja őket és a magyarok elfoglalják Bécsét, melynek neve azzal kezd szerepelni a történelemben, hogy a magyarok elfoglalják. István halála után Péter, az idegen király, az első, aki belső okok miatt megpróbálja feladni a magyar függetlenséget s hűbéres módján hódol a német Henriknek. A magyarság föltámad ellene, az Árpádházi hercegek bejönnek Lengyelországból, Péter seregét szétverik, ő maga meghal. András alatt III. Henriket, aki nem tudott lemondani délkeleti vágyairól, úgy megverik a magyarok, hogy „a csúfot vallott németek sátraikat, pajzsait, minden holmijukat elhajigálva siettek haza Németországba.” A bátyját segítő Béla herceg taktikája nagyszerű volt. Pusztítva vonult vissza, hogy azután az elesigázott ellenséges erőre rá-rácsapva azt teljesen tönkretegye. (Ma is sok hadvezér utánozza őket: mikor először idegesítik s azután győzik le az ellenséget.)

Szent Lászlóban már a lovagkor erényei testesülnek meg, s fejjel magasodik ki a többi harcosok közül. Salamonnal harcol, majd elfoglalja Szlavóniát, megszerzi Horvátországot, hadjáratokat vezet az oroszok ellen, megostromolja Krakkót. Unokaöccse, Kálmán, akit könyves névvel tisztelt meg a történelem, a keresztény Magyarországot sarcolni akaró kereszties próbálkozásokat veri szét, hogy azután végigkísérje hazánkon a derékhadat. Horvátország királya lesz s a magyar katona fegyverei megvillannak az ódon dalmát városokban és szigetekken. A következő Árpádok alatt dél felé harcolnak, a magyar hadi dicsőség híre nő, a magyar katona megtanítja a világot arra, hogy „a magyarok roppant erejű, gazdag, fegyverben hatalmas és a világ minden királyával megküzdeni képes nemzet...” II. Géza ismét a nyugati határon, a Lajtánál győz, hol a „németek bátorsága oszlik és a kard élétől kétezer esett el, a többi megszaladt.” A következő század szerb hadjáratokkal kezdődik, Halics elfoglalásával folytatódik és II. András Jeruzsálem felé vezeti a magyar katonákat. Ujabb és újabb halicsi háborúk, majd új és mindent elsöprő veszedelem tűnik fel az ország határán, a tatárok földülják Magyarországot s Frigyes osztrák herceg Magyarország szorongattatását arra használja fel, hogy zsaroljon. IV. Béla alig, hogy némileg eltakarította a romokat, Ausztria ellen kénytelen hadat viselni. Ez időben írja a pápának: „A tatárok távozása után az egész ország romokban hever és mint juhlokot a farkasok, veszik körül az orosz, bolgár és bosnyák, de mindenekelőtt a hitetlen tatár.” De a hívő szomszédban sem lehet nagyobb a bizodalma. Hisz néhány évvel a tatárveszedelem után nyugatra kell

hadat vezetnie. Frigyes elesik a háborúban. Ekkor az osztrák hercegi széket a magyar király tölti be. IV. Béla utóda, V. István, szintén nem menekszik meg az Árpádok számára szinte kötelező Ausztria-ellenes hadjárattól, s IV. László 1276 novemberében körülzárja Bécset, majd hirtelen fordulattal szövetséget köt Habsburg Rudolffal s a morvamezei csatában magyar katonák kardja győzi le Ottokár cseh királyt s magyar katonák vitézsége segíti tovább ezzel a győzelemmel nagyhatalmi útjára a Habsburg-dinasztiát. Rudolf megköszöni a segítséget, Ausztria Habsburg kézre jut s nem is egy évtized múlva, felhasználva a magyar belső viszályokat, a nyugati magyar határon foglal.

A következő század elején Anjou-királyt koronáznak Esztergomban s néhány békésebb esztendő után, mely a főurakkal való tusakodásban telik, Lajos megalapítja a magyar nagyhatalmat, melyért időnkint az osztrák hercegekkel kell küzdenie. Közben a magyar főurak gazdagságát s a magyar hadsereg nagyságát meglátja egész Itália Nápolyig, majd a Balkán felé irányul Magyarország figyelme. Zsigmond alatt Európa délkeleti részén egy újabb, a tatárnál rendezettebb hatalom: a török tűnik fel és fenyegeti a magyarság életét, s ugyancsak Zsigmond alatt indul el diadalmas útjára minden idők egyik legnagyobb magyar katonája és havezére, Hunyadi János. Egész élete küzdelem a török ellen. Kis seregekkel fényes eredményeket ért el. Ulászó várnai halála után kormányzó lesz, befele fegyelmez, kifelé harcol. Nándorfehérvárnál tizenötezer magyarral (Kapisztrán János!) százötvenezer törököt győz le. (A déli harangszó.)

Új korszak a magyar katonai erények történetében Mátyás király kora. Ő szervez először sorkatonaságot, hadseregét modernül szerelte föl, de megbecsülte a magyar katonahagyományokat is. Mikor a nápolyi király lóidomítókat küld neki, ezt írja válaszul: „Ha mi külföldi és idegen idomítókra várunk volna, sohasem végezhetünk volna olyan küzdelmeinket a törökkel, némettel és csehekkel. Magunk idomítottá lovakkal vertük le mindazokat, akik csak körülöttünk laktak s mind ezt a magunk lovaival dicsőségesen véghezvittük. A német császárral már uralkodása elején hareba keveredik s annak seregét Körmendnél szórta szét. A törököt Kenyérmezőnél veri vissza, a rosszulálló csata sorsát itt Kiniszi Pál döntötte el, aki „két karddal kaszabolta a pogányt.“ Mátyás uralkodása végén még elfoglalta Bécset, beköltözött a Burgba, öt év múlva meghalt és élete legenda lett a magyar nép között.

Mátyás után hanyatlík a magyar egyetértés s egyben a katonai erény is és Mohácsnál széthull az ország. A nemzet java esik el itt, ettől kezdve Buda visszavételéig másfél századon át a magyarság életének szinte minden pillanata harc és szenvedés. Ez az idő tele van hősi haditettekkel s nagy emberi

erőfeszítésekkel (Jurisics Miklós, Losonezy István, Szondi György, Dobó István, Zrinyi Miklós stb.) Egy-egy végvár hónapokig tart fel hatalmas pogány seregeket s a magyar vitéz zsold nélkül, pihenés nélkül, napról-napra csatázik a törökkel.

Ebben az időben a magyarok már tudják, hogy életüket kell odadobniok, ha vissza akarják tartani a törököt a megmaradt kicsiny ország és a keresztény Európa városaitól és házaitól. Életük, mint az első Zrinyinél, sok esetben tudatos áldozat a kereszténységért és Európáért. Az egész magyarság ahhoz a parasztemberhez hasonlít ebben az időben, aki egy gátszakadáskor a maga testével dugaszolta el a gáton támadt rést, hogy az áradás ne mehessen a szomszédok vetésére és földjére. E kor költője, vitéz Balassa Bálint is a török elleni küzdelemben hal meg Esztergomnál. Ebben az időben már „két pogány közt egy hazáért” folyik a harc és se Sztambulban igazság, se Bécsben hűség, s mint később Pázmány írja: „Mind ellenségtől, mind oltalomtul romlanunk kell” mind a töröktől, mind némettől. A korszak legnagyobb magyar katonája, gróf Zrinyi Miklós, aki a szétesett országban a civódó urak és ellenséges hatalmak között a legnagyobbat akarja: az önálló és fegyelmezett magyar nemzeti hadsereg felállítását. Közben állandóan verekszik a törökkel és a bécsi közönnyel s minden célja az, hogy az ellankadt országban a „készgyorsaság és gyors készség” eszméjét elevenítse fel s az immár csupán vitézkedő s nem hadviselő magyarokból jó sereget állíthasson a maga céltudatos vezetése alá. Maga a török harcokban nőtt föl s egész élete s eszméi a török körül forognak.

S ugyanekkor, mikor a magyarságnak a keresztény Európa legnagyobb ellenségével kell szüntelen birkóznia, szüntelenül harcban kell állania szabadságáért is. Sokáig ezt a feladatot végzi Erdély a Bocskayak, Bethlen Gáborok katonáival. S alighogy Buda visszafoglalása után a török veszedelem elmúlik az ország felől, egyre erősödik a másik, mely Bécsből indul ki s a magyar szabadságot akarja letiporni. Alig telik el néhány esztendő azután, hogy a török visszavonul a magyar Alföldről, Rákóczinak Cum Deo Patria et Libertate zászlókkal és sértett főurakkal és szegény talpas jobbágyokból gyűlt sereggel kell levonulnia az északkeleti hegyekről, hogy megkísérelje megvédeni a magyarság nemzeti szabadságát. Az országban, melyben joggal énekelhették még nemrég: „Rajtunk török dul, rajtunk német jár”, a harag egészében a német ellen fordul. A Rákóczi-féle szabadságharc kis és nagy csatáiban fellép a magyar katona új típusa: a kuruc. Ennek a kurucnak rongyos a dolmánya, lyukas a csizmája, de éles a fegyvere, töretlen a hűsége a vezérő fejedelem iránt. A harcuk inkább a végvári vitézek harcához hasonlít, mint olyan háborúhoz, melyben csak nagy ütközetek vannak. Az országban minden város és minden erdő labancokat rejt. A magyar és a kuruc,

ami ebben az időben egyet jelent, azonban most sem ment az ellenség számának, a császár hatalmának fittyethányó hetykeségtől. (Kuruc nóták.) A gerillaharcok modorában folyik a háború, vérszomjasan és konokul s nem azért bukik el, mert a kurucok bátorsága lankadt, hanem árulás miatt, s Rákóczi bujdosó lesz.

Ezután száz évig a magyar katona császári seregben vitézkedik, nem eszméiért, nem hazájáért, nem háza védelmére, csak hogy a maga virtusát mutassa és láttassa a világgal, hogy milyen a magyar a harcban. Mária Teréziát, aki mindenkitől elhagyva, „csak a magyar nemes rendek hűségében, bizodalomban, fegyverében s az ősi magyar erőben“ látta maga s királysága megmentőit, a magyar katona kardja menti meg a porostól. Egyik tábornoka, Hadik András, csakúgy virtusból, egy század huszárral átlovagol Németországon és megsarcolja Berlint, aztán, mint aki jó munkát végzett, visszatér. Hőstette tipikus magyar katonai tett: bravur. A magyar sose a háborúért szerette a háborút, de ha harcban volt, virtust csinált abból, hogy megmutassa, milyen a magyar a veszélyben.

Az 1800-as évek francia háborúiban is feltündökölt a magyar katonaerény, melyet a világ egyik legnagyobb hadvezére, Napoleon is csak dicsérni tud. Kétféleképen tündökölt itt a magyar katona: bátorságában egyrészt s a maga humánus voltában másrészt. Ebből az időből jegyezték fel a költő Fazekas Mihályról azt, hogy csapataival, mint kapitány, egy francia városba nyomult be, ahol szabad volt a zsákmányolás. Fazekas „bemegyén egy úri házba, s annak igen jeles könyvtára szemébe tűnván, a könyvtárból kiszemel egy jeles könyvet, asztal mellé ül s olvas a könyvből addig, amíg a sarc ideje letelik. S akkor a könyvet visszateszi a helyére, s kifelé indul. E nemeslelkűségén megindulva, a háziúr erőnek erejével egy értékes zsebórát tukmált Fazekasra emlékül.“ Ez az eset világosan mutatja, hogy a magyar katona a háborúban nem a zsákmányt kereste már, csak a magyar virtust mutogatta. E háborúk legvitézebb huszára a legendás Simonyi óbester, akinek egy alkalommal Blücherhez, a francia előőrsök között a „legnagyobb magyar“, akkor még vitéz huszártiszt, Széchenyi István viszi az üzenetet.

A magyar katonai erények azonban legszebben és legtisztábban a nemzet függetlenségi harcában, 1848–1849-ben bontakozik ki. Ekkor áll össze szinte napok alatt az a sereg, mely szinte egyik napról a másikra Görgey szakértő keze alatt Európa egyik legjobb seregévé válik. Ebben az időben indulnak meg a Monarchia minden tájáról az osztrák seregben szolgáló magyarok, hogy a magyar szabadság harcásául szegődjenek. (Lenkey százada, a Nádor- és a Kóburg-huszárok stb.) Görgey megcsinálja a hadtörténelem egyik legtüneményesebb visszavonulását, Bem Erdélyben halad előre. Petőfi ezt írja e

napokról: „Nem mondom én: előre székeltek! — Előrementek ügyis, hős fiúk, — Ottan kíván harcolni mindegyik, — Hol a csata legrémesebben zúg.“ Ekkor a Kárpátokban már feltűnik az északi kolosszus, az orosz, de Bem még a „veszett fejsze nyelével“ sorra páholja Erdélyben a császáriakat s több csatát nyer az orosz ellen. S a hadsereg, mely már közel egy évig harcolt Európa egyik legnagyobb seregével, az osztrákkal, egy ideig állja a másik európai seregnek, az oroszoknak fenyegetését is. A csodálatos és hősi küzdelem, melyben éppúgy vannak nagyszerű és hősi küzdelmek, mint nagyszerű közkatona, csak akkor ér véget, mikor már valóban „nincs remény“ s Világosnál, mondják, a huszárok sírtak és eltörték kardjukat. „Az utolsó „Éljen Görgey!“-re a vezér vasidegei is összeroppannak és egy pillanatra leborult hű lova nyakába.“

A szabadságharc nagyjai és hősei szétszóródnak a lecsendesült Európában, mely „szabadságát nem vívta ki“, de mindenütt, ahol a szabadság ügye előkerül, feltűnnek a magyar nagyok és tábornokok. Kossuth Angliában s Amerikában szónokol, Türr István az olasz nemzeti harcnak lesz egyik legjobb hadvezére és hőse. A magyar közkatona pedig, akiket besoroztak az osztrák ármádiába, bús katonanótákat énekelnek hazafelé sóhajtv. (Nagyabonyban...)

A következő évtizedek csendben mulnak el Európa és a magyar katona fölött. Egészen 1914-ig, amikor a magyar paraszt, mint katona, megint kitesz magáért. Becsületből és virtusból egy olyan háborúban, melynek nem látja úgy a célját, mint látta 1848-ét. De ezek már ismertebb dolgok, sokan átérték, sokat hallottunk róluk, talán majd a jövő krónikása szedi csokorba őket. A négy esztendő itt is tele van a magyar virtus és a magyar bravur példáival csakúgy, ahogyan az utolsó évek is megmutatták azt, mikor egy kis nemzet nagyszerű katonái tüneményes gyorsasággal érték el küzdve hóval, faggyal és hegyekkel a régi magyar határt.

ÉBREN A MAGYAR

Kikeletnek sugarában
Megpezszdül a magyar élet;
Új színeknek friss özönén
Ébrednek a friss vetések.
Friss vetések harmatában
Magyar erőtüzek égne...
Imázóan, hátaltelten
Fohászt küldve a nagy égne!

Ezer éves multunk nyomán
Új erőben feszül a kar
S érik a nagy feltámadás!
Örök fényes nagy diadal...!

Vészes idők közepette
Rabláncot tép minden magyar,
Megszentelt nagy ősi földjén
Újra egyesülni akar!...

Gondolatban s igazságban
Minden magyar szívhez szállunk,
Hogy immáron teljesedjen
Egész magyar régi álmunk:
Felébredtünk minden embert,
Ki magyar volt e szent földön,
Hogy a rablánc minden kézről
Lehulljon és összetörjön...!

Legyen szabad minden magyar	A mi fogadásunk szent lesz
Ugy északon, mint lent délen;	Minden rab föld vért fog inni;
S örömmáglyánk szent pir lángban	Mert a magyar megtanult már
Fel a magas éig érjen.	Saját kárán szentül hinni...!
Mert sok volt már, mit szenvedtünk,	Velünk van az Isten szeme,
Magyar érzi s Isten látja:	Hős nagyoknak égi fénye:
Nem tarthatnak többé magyart	Nem lesz e világon ember
Kínos, gyászos rab fogságba'!	Ki bátorságunkat mérje!

Magyar nálunk minden fűszál,	Együtt lesznek apák s anyák
Magyar dalt lehel a madár,	S mindnyájan, kik itt testvérek,
Magyar színben bontakozik	Ha megepezsdi minden magyar
Minden rablott árva határ!	Testében a hősi lélek! —
Magyar ősök nagy erénye	Visszajönnek a nagy bércek!
Folyik minden magyar érben;	Még türelem izmos magyar!
Izmos acélokká lettünk	Győz az Isten földön s égen
Sok esztendő bús nagy télben!	Igazságunk győzni akar!

Megmutatjuk a világnak,
 Hogy perzselnek a nagy lángok!
 Ugy színezzük vérpirosra
 Ezt az igaz szép országot.
 És ha újra egygyé forrtunk
 Léleekben és akaratban,
 Boldog örömmáglyánk fénye
 Tüzet gyújt egy szent tavaszban,
 Az örök dicső nagy: Tavaszban!!

Fodor Ödön.

MESEDÉLUTÁN.

Budavár. 1686.

A sátor keskeny nyílásában szétterpesztett lábbal állott egy árnyékalak. Mozdulatlan volt, mint a kőszobor, melynek tömör, sötét tömegét megnagyítja, ormótlanná túlozza az éjszaka. A nagy árnyék a felhők vonulását nézte, a roppant sereget, amely odafönn masíroz, végeláthatatlan hadirendben, ismeretlen célok felé. A holdsugár néha megcsillant egy-egy fellegen, mintha a bajnokok vértjei villognának odafönn a levegőégben. Egy sötét felhőzászló mögül éppen most bukkant ki élesen a fogyó hold sarlója. Rémulten tévelygő sugara ráhullott a mozdulatlan arcra. Sápadt, merev, kemény márványarc volt ez. A hatalmas sasorr rémitően megnyúlt az éjhomályban.

Óriási keselyű terpeszkedett a dombon, a sátor nyílásában, kiterjesztett szárnyakkal...

— Bizonyára a holdat nézi fenség...

Lágy, kellemes hang suttogetta ezt a kérdést. A hatalmas árnyékalak meg sem rezzent. Mintha természetesen érezné, hogy az éjben hangok surrannak és suttognak körülötte.

— A fogyó holdat nézem — felelte —, hercegem...

Akit a fenségnek titulált árnyék hercegnek szólított, a kellemes hangú, suttogó, alacsony, sovány, kissé piszeorrú fiatalember volt. Vézna alakja eltörpült a lotharingiai szobor árnyéka mellett.

— Nézze, fenség — suttogott tovább a kis savoyai —, mintha a török félhold most hanyatlana le a mináretről...

A lotharingiai meg sem moccanotta a fejét. Csak mosolygott. Olyan félelmetes mosoly volt ez, hogy gyöngébszí-vűekben megdermesztette volna a vért.

— Igen... Hiszen mondtam, herceg. Nem figyelte meg a hangsúlyomat? Azt mondtam: a fogyó holdat nézem...

A hold sarlója most úszott el a vár közepén nyújtózkodó fehér mináret fölött és sebesen tűnt el az éj fátyolában. Buda bástyái sejtelmes-sötéten gunnyasztottak az éjben. Néma volt a kő, a völgy, az erdő, a hegy. Csak a békák hegedültek a dunaparti nádasokban. Néha fölsivalkodott egy elnyújtott messzi kiáltás: az örök felelgettek egymásnak, jelentve, hogy ébren virrasztanak. Azután egy ló nyerített, majd megzördült egy páncél, ha valamelyik szálás brandenburgi jobboldalára fordult a balról. Azután újra csönd lett. Az éjszaka ráterítette selymes fekete paplanát a roppant táborra, amelyben együtt szendergett magyar, olasz, lengyel, cseh, morva, brandenburgi, svábföldi, angol, spanyol, francia és ki tudja még hányféle nácio, akik a pápa szent parancsára özönlöttek Buda bástyái alá, hogy száznegyvenegy esztendő után a keresztény fegyver kiűzze Európa szívéből a pogányt. Olyan megmozdulása volt ez a civilizált népeknek, az egész keresztény világnak, amelyhez hasonlóra példa még soha sem volt. Csupán Lipót osztrák császár seregében tizennégyféle nácio verekedett Buda alatt a félhold ellen. De ha számot vetettünk: e táborban huszonnégy nyelven beszéltek a katonák.

A lotharingiai még egyre mozdulatlanul állott. A savoyai herceg élénk, okos szeme el-elkapta egy-egy pillantását, a kőábráznak egy futó mosolyát, majd újra megdermedését. A savoyai jól látta, hogy Károly, Lotharingia trónjavesztett uralkodó hercege, császár hadainak főgenerálisa milyen arccal nézi Buda ellentálló bástyáit. Megleste, hogyan változik az elszánt ábrázat és enyhül gúnyosan kicsinylő mosolyba, mikor a sasvillanású szem átrepül a táboron, délnek, Gellért püspök hegyének irányában, ahol Miksa Emánuel bajor választófejedelem hadai szenderegnek. Nyílt titok volt a népek nagy táborában, minden tisztí allonge-paróka alatt erről suttogtak, hogy az ostrom sikertelenségének nemcsak az agg Abdurrahman

pasa elszántsága az oka, de az a vetélkedés is, amely a két vezér között dúl, némán és annál elszántabban. Miksa Emánuel, az ifjú bajor választófejedelem, Lipót császár veje... Semmiképpen sem akarja magát alárendelni az idősebb és tapasztaltabb hadvezérnek: a lotharingiaiaknak. Így aztán nem is igen lehet tudni: ki a fővezér tulajdonképpen? A lotharingiai északról és nyugatról ostromol, Miksa Emánuel pedig délről és délnyugatról.

A lotharingiaiak volt is némi oka a mosolygásra, mert a bajor „churfürst“ sehogy sem jutott előre. Az Ördög Árkának hídjáról, amely a hegy lábánál, a Tá Bánban volt és a szultáni selyemzsinórral megfojtott néhai Szokoli Musztafa pasa fürdőjének tájékaról mindig véres fejjel verték vissza a várból kirohanó fehérsapkás janicsárok. És égő máglyát gyújtottak embereiből a bástyákról aláhulló szurkos kosarak.

A savoyai közelebb húzódott a lotharingiaihoz.

— Egy magyar lovas érkezett — suttogva — a Dráva felől...

A lotharingiai gúnyos mosollyal fordult Jenő herceg felé.

— Magyar? Nos, mi vadregényes hírt tudnak ismét a költői képzelettel megáldott magyarok?

— A lovas — folytatta a savoyai — azt mondja: Szulejmán nagyvezér átlépte a Drávát és roppant hadával Buda felszabadítására siet...

— Dajkamese — legyintett a lotharingiai. — Különben is — beszélt tovább a fővezér — ezek a magyarok... rendetlen népség. Nem mondom, jól verekszenek, de hadi rendhez nem értenek és parancsot nem fogadnak.

— Való igaz, fenség — helyeselt a savoyai —, nagyon fegyelmetlen népség. Teszem azt, tegnapelőtt is — fenséged bizonyára kegyeskedik még emlékezni — nem vártak parancsot, mikor meg kellett rohanni a fehérvári kőtorony alatt azt a rést, amelyet olyan szépen tömtek be Izmail beglerbég emberei kosarakkal, zsákokkal, palánkkal. Ezek a magyarok... Sohasem várnak parancsot, ha vérezni kell...

Már kelt a nap, aranyos küllők lövelltek széjjel a látóhatáron, mintha óriás harciszekér kaptatna föl a Rákos hal-mára. Délről megmozdult Miksa Emánuel tábora is, a bajor muskétások zárt négyyszögekben masíroztak le a Karóhegyről, a Rózsák Dombjától nyugatra a brandenburgiak, a Svábok Hegyén a svábok indultak el és mindenhol, minden résben magyar hajdúk.

— A cirkumvallációkban — rendelkezett a lotharingiai, — az esztergomi huszárok álljanak készenlétben és a séllyei kapitány lovashajdúi. Erős portyákat az útra, dél felé...

Június huszonhetedike volt.

Morajlott, bögött hegy és völgy. Az ostromlétrák föl-emelkedtek, élő embergulák mászták meg a fallakat, hogy a

következő pillanatban a mélységbe zuhanjon minden, véresen, ordítva, égve, lángolva. A bástyákról kő, nyíl, muskétagolyó söpörte le a vakmerőbbeket, hogy égő szurokkosarak, puska-poros zacskók zuhanjanak utánuk és fölűöltsön a falak tövéből a meggyulladt sebesültek vérfagylaló hangja és egymás után robbantsák fel az embereket cafatokra tépve, a puska-poros csomagok. De a Kőtorony mellett — ahol a tegnapi rést csak nagy ügyel-bajjal tudták betömni paliszádsorokkal, homokzsákokkal, sáncokosarakkal a kontyosok — veszett farkas-üvöltés remegteti meg a levegőt. A lotharingiai, aki táborkarával lóháton került meg a várat és most a Naphegyen elhelyezett tartalékot figyeli távesővön, hirtelen megfordult a nyeregben és különös érdeklődéssel nézi: mi történik a résben? Arca bosszúságot árul el.

— Mit akarnak már megint ezek a hebehurgya magyarok, — kérdezi egy páncélba öltözött, komolyképű lovastól. Ez Starhember Rüdiger gróf, Bécs híres védelmezője, aki két esztendővel ezelőtt oly becsülettel megállta a helyét Kara Musztafa nagyvezérrel szemben. Most ő is a rést figyeli. És mindenki, az összes parókás urak. Elképpedve nézik, hogy a pirosruhás győri hajdúk, hogy másznak egymás vállán föl a falakra, be a résbe, hogy esnek neki a törököknek, a falon vad marakodás folyik, a hajdúk egymásba kapaszkodva zuhannak a mélybe, lángol a ruhájuk az égő szuroktól, vad ordítás, csatogás, káromkodás, jajgatás tölti meg a levegőt... De... De...

A fehérvári kőtorony ormán zászló lobog!

Elő hamar a távesőveket... A távesőveket...

Az a zászló ott a Szűz Mária lobogója!

Fiáth János győri hajdú és a kongreganisták egy csoportja megvette a fehérvári kőtoronyt. A lotharingiai és a táborkar tisztjei egyideig még nézik, azután megállapodnak abban, hogy úgymint hiába, fölösleges véráldozat ez, mert a toronyt tartani képtelenség.

— Fogadjunk — szól Scherffenberg tábornok, — hogy holnapra ledobják őket. Minden haditudomány megcsúfolása volna, ha ilyen elszigetelt akció sikerülne.

— Fogadjunk, tábornok úr — csattan föl a kíséretből egy barnaarcú tiszt.

A tábornok nem ismeri, végignézi rajta. Nem tudja kicsoda. Az idegen arca büszkeséget, nyílt, férfias bátorságot sugároz.

— Scherffenberg tábornok — mutatkozik be gögös biccentéssel a generális.

— All a fogadás? — kérdezi a tábornok mosolyogva.

— Ahogy parancsolja, tábornok úr!

— Tíz velencei arany.

— Száz, tábornok úr, száz!

De most különös lovas kaptat föl a dombra. Sovány lovaskáján cifra, de kopott szerszám. Kék dolmányt visel, amely azonban pirosnak is beillene a rákent vértől. Csontos, barna arcából élénk kis fekete szem villámlik, a bajsza lecsüng, mint a törököké, a fején kötést visel, amelyen átüt a vér.

— Az esztergomi huszároktól híradás, főgenerális urnak...

A lotharingiai éles szeme végignézett a huszáron. Az arca valamivel haloványabb lett.

— Az esztergomiaktól jössz? — kérdezte.

— Igenis, parancsolatjára. Vitéz kapitány úr Bottyán János küldött... Portyán voltunk, Tétényen túl...

A fővezér dühösen dobbantott. Megzördült a hirtelen nagy mozdulattól a páncélja és roppant sarkantyúja.

— Hogy merészeltetek tovább Téténynél?

Azzal hátrafordult és a szeme a savoyai princet kereste. — Mit szól ehhez, mon princ?... A maga magyarjai... Nem megmondtam? Micsoda fegyelmezetlenség!

A savoyai közelebb lépett a lotharingiaihoz. Ő olaszul beszélt, hogy a huszár meg ne értse:

— Bocsanat, fenség, de a vér, amely a huszár dolmányát fűdi... és a kötés a homlokán azt bizonyítja, hogy a... fegyelmetleneknek ezuttal igazuk volt.

— Hogy mondja, hercegem?

— Ellenséggel találkoztak... Ha szabad rá figyelmessé tennem fenségedet!

— Beszélj! — mordult rá a huszárra a lotharingiai.

— Az érdi hegy alatt szpáhikkal találkoztunk, főgenerális uram... Az Ördög pasa, Ibrahim seregeiből valók...

— Mennyi volt?

— Nem sok. Vagy két bölük (szakasz). Egymásnak estünk... Elvertük őket. De fogtunk is belőlük egyet.

— Hol van? — kérdezte mohón a fővezér és vele együtt négy-öt tábornok.

A huszár megrándította a vállát és bal hüvelykujjával, nehéz bütykével hátrafelé mutatott.

— Ehun van ni, ükeme.

Ez a váratlan és tegnap éjszaka még hihetetlennek mondott fordulat elsáppasztotta kissé a tábornok arcát. Négy hete ostromolják hiába Buda várát. A hetven esztendőes Abdurrahmán pasa és elszánt alvezére, Izmail beglerbég derekasan ellenállnak. Nem volt sikerük az aknatámadásoknak sem. Tüzes Gábor ágyúí, röppentyűi, röpülő szurokgolyói ugyan nagy pusztítást végeztek a védőseregben és réseket törtek a falban, de a réseket a szapora törökök betömték és a védelemben még az asszonyaik, gyerekeik is részt vettek. Igaz, hogy ma, július huszonehetedikén Fiáth győri hajdúi és a fogadalmas kongreganisták megvették a fehérvári kőtoronyt. De mit ér ez? Vagy visszavonulnak, vagy ottvesznek. Bár nem lehet tagadni, hogy

az ostromló seregre nagy hatással van az a büszkén lobogó Szűz Máriás zászló, amely mégis csak Budavár fokán leng. És most itt a veszedelem! Hatvanezer török, maga a nagyvezir a hátuk mögött.

Szerencséje volt a keresztény tábornak, hogy a nagyvezir harcikedve elapadt. Lassan mozgott előre és nem akarózott neki hevesebben támadni. Beresényi és Bottyán lovassága bele-belemart Ördög Ibrahim egy-egy portyázó csapatába, megmegszalasztotta a tévés arabokat, összeverekedtek, páholták egymást, aztán mindenki visszavonult a maga táborába.

Angusztus közepetáján a nagyvezér kétezer janicsárt lóra ültetett és ezek az elszánt harcosok a budai hegyek megkerülésével, a Pasa Rétje felől akartak betörni a várba. De a Rókus-hegy és a Svábok Hegye között meglepte a csöndben lovagló janicsárokat a virradat, az éber strázsák észrevették őket, egyfelől a brandenburgiak, másfelől a svábok, majd a Rózsák Dombja felől a szürkeszűrös, darutollas tiszántúli hajdúk esaptak rájuk, iszonyú vérfürdő kezdődött, üzték, verték, aprították őket egészen a várfalakig, ahová a hirtelen, néhány percere megnyitott Bécsi Kapun keresztül alig egy szakasz janicsár futott be véres fejjel.

Szeptember másodikára virradó éjszaka sátorában virrasztott a lotharingiai. Mécse nyugtalan világába bámult. Néha ingerülten tollat ragadott, leírt néhány sort és a nyargoncok egymás után léptek a sátor nyílásába, vették át a parancsokat, tűntek el vele az éjben.

Már éjfél jóval elmúlt. Fülledt, mozdulatlan éjszaka volt. Az ég fekete bársonyát ragyogó hímmel varrták ki a csillagok.

Egymásután bukkantak föl az árnyékok a domb alján. Valamennyien háromszögletű kalapokat, vagy tarajos sisakokat viseltek. És egymás után léptek be a vezéri sátorba.

Valahol elrikkantotta magát egy kakas. Ebben a pillanatban dobbant be a sátorba a kis savoyai herceg. Sokkal izgatottabb volt, mint ahogy megszokták:

— Fenséges fővezér — lihegte — a hamzsabégi mezőn... a hamzsabégi mezőn...

Elfulladt, lerogyott egy tábori székre. Azután folytatta:

— Beresényi, Bottyán, Erdődy, Csáky és Batthyány... egyesült huszársága és a lovas hajdúság... hallatlan vakmerőség!... Most már én is azt mondom, hallatlan vakmerőség... Rácsaptak a törökre.

Mindenki fölugrott, lesték az ajkát.

— Ördög Ibrahim egész lovassága széjjelfutott — folytatta a herceg, — most is üzik, hajtják őket. A szeraszkir táborában nagy a rémület... Sok fogoly...

A vezér körülnézett. Kurta kérdések pattantak el a sátorban:

— Caraffa hadteste?

— Az este megérkezett, az óbudai táborban.

— Heister?

— A Pasa Rétjén. Főtartalék.

— A fölállítás?

— Ahogy fenséged rendelte: éjfélkor mindenki a helyén! Egy tábornoki tiszt jelentette:

— Az este beálltával kétezer svéd önkéntes érkezett.

— A főtartalékhoz! — hangzott a parancs.

— A hatvan barcelonai spanyol önkéntes kéri: a magyarok mellett akarnak harcolni.

Ez a hatvan barcelonai spanyol egytől-egyig tekintélyes iparosmester volt. Fogadalmat tettek, hogy eljönnek harcolni Budáért. A fővezér fejének egy biccentése megengedte nekik, hogy ott haljanak meg a torony mellett, amelyet minden haditudomány ellenére, még mindig tart kezében Fiáth János a győri hajdúkkal. A legveszélyesebb pont mindenestre és mindenütt az volt, ahol a magyarok támadtak... A fővezér úgy rendelkezett, hogy még a brandenburgi, sváb és rajnai hadoszlopok élén is százötven-százötven gyaloghajdú rohanjon neki a falaknak.

— Ugy másznak ezek, mint a macskák, — mondta, — hiszen páncéljuk, könnyű a járásuk, nem félnek, görbe, vékony kardjaikat a szájukba veszik. Erre valók!

— Különben is — mondta, — közöttük vannak Thököly kurucai... Legalább jóvátesznek egyet-mást... A vízivárosi oldalon ők egyedül támadjanak! Petneházy kapitány?

— A pesti oldalon, Rákos felé portyán, fenség!

Az éj csöndjéből halk berregés hangzott fel, egyre erősebben. Először csak úgy, mintha a békák brekegnének a nádasban. Azután egyre erőteljesebben, egyre több oldalról, egyre harciasabban borzongtak fel a dobok, verve a végső harc riadóját. Már elrepültek Tüzes Gábor első égő rakétái és lángjuk vészesen lobbant föl a falakon. A császáriak és a brandenburgiak a Rózsadomb és Óbuda felől rohantak előre ostromlétrákkal. De minden oszlop élén legalább száz hajdú... A Gellért Hegyre és a Karó Hegy felől Miksa Emánuel bajorjai, nyugatról a svábok, a Víziáros felől pedig mindenütt magyar hajdúk. Már lángoltak a falak, égtek a házak odafönn, tüzes pernye szállt a levegőben, amely megtelt a dobok pergésével, a trombiták harsogásával, a katonák üvöltésével. Huszonnégy nyelven kiáltottak, ordítottak és nyöszörögtek. Fiáth hajdúi mellett a kőtornyon már ott álltak a spanyolok — barcelonai mesteremberek — a Bécsi Kapu romjaiért brandenburgiak és hajdúk együtt verekedtek, a Víziáros felől iszonytató küzdelem árán törtek be — a halázmesterek bástyája táján — az egykori kurucok. Talán még a leglassabban Miksa Emánuel bajorhadoszlopai jutottak előre a Karóhegy felől.

Dél volt, mikor Abdurrahmán pasa, fegyverrel a kezében

elesett és a maradék őrség, visszahúzódva Mátyás király palotájának rommá vált belső udvarára, lerakta a fegyvert. Holttestek fődtek az utcákat, lángoltak a házak, üszkök meredeztek az égnek, a Boldogasszony templomának égő falai körül egy örült asszony futkosott, üvöltözve és a keselyűk fekete serege egyre lejjebb-lejjebb szállott a lángoló vár fölé. De túl a dobok pergésén, leroskadó falak robaján, haldoklók nyögésén, zsarát-nokok ropogásán, seregek mámoros tombolásán, titokzatos moraj, fohász, zsolozsmás ének szállt át az ég felé...

A templom romjai között két kormosarcú, agyagos ruhájú hős ütdött egymásba.

— Scherffenberg tábornok! — kiáltotta az egyik.

— Pálffy gróf — szólt a másik.

— Megnyertem a fogadást — mosolygott az utóbbi.

— Igen: önnek volt igaza! — felelte a tábornok — és én száz aranyon túl még valamivel tartozom önnek. És nemzetének. Ezzel!

És megszorította Pálffy gróf kezét.

A lángtengerben, a pernyeesőben, tűznek, harci zajnak tombolása közben egy vértől, füsttől borított lidegen tisztet láttak a magyar huszárok, amint holttesteken átlépkedve, a duhaj, garázdákat kikerülve bujdosik utcáról-utára, kebléhez szorítva néhány tépett könyvet. Marsigli gróf volt, a hadimérnök, aki Mátyás király palotájának romjai között megtalálta a Corvinák néhány példányát és a tűzből, pusztításból, tombolásból féltő gonddal mentette a renaissance-kultúrának és a magyar multnak e nagy emlékét. Egy pillanatra megállott a Boldogasszony templomának romjai alatt, ámulva nézte, hogy a mecset egyik leomlott belső választófala mögött, a tűz rőt világában ott mosolyog füsttől feketedett arccal bár, de szelíden, áldva egy gyönyörű Mária-szobor. Azután, mintha már ő is hallaná a lángokból, füsttől, pernyeesőből, ropogásból, nyögésből, ordításból ég felé szárnyaló titokzatos éneket. A templom romjai között, mintha mind a pusztulásból semmit sem látnának, semmit se hallanának, magyarok térdeltek. És énekük a lánggal, füsttel együtt szállt az ég felé: „Boldogasszony anyánk, régi nagy pátrónánk...”

Az utolsó Palásthy.

Palásthy Boldizsár a mi fölséges fejedelmünknek, Rákóczi Fereneknek volt vitézlő lovas hadnagya. Ott szolgált Béri Balogh Ádám csatáiban, de utoljára túl a Tiszán is elkerült és ott volt az ecsedi láp partján, mikor Majténynál feloszlott az utolsó kuruc lovas tábor. Onnan indult hazafelé. S bizony esztendőbe telt, mire haza érkezett túl a Dunára, Mezősgyörgyre.

Mentéjéről minden szőr levásott, dolmányának minden színörja foszladozott, esizmája se sárga színű nem volt már, hanem egérszínű. Tarsolyán se volt meg a címer, már a fegyverét is elhagyogatta imitt-amott, kit készpénzért, kit zálogba. Csak egy kurta nyelvű fokos volt minden kézbelije. Csak a lova győzte még egy kissé.

Igy érkezett haza.

Birtokait rég felosztották már Pál bátyja és Ádám öccse maguk között. Nem is csoda. Tíz esztendő alatt csak egyszer látták, az is régen volt. 1707-ben volt, mikor a labancok elpusztították a vidéket s felgyújtották a falut, amint Béri Balogh Ádám generális maga előtt hajtotta őket. Ekkor egy napra otthon termett Boldizsár úr is. Szívesen látták, de bizony csak sátor alatt, mert a ház még akkor is füstölgött s abban a fejét le nem hajthatta. Másnap elment csapatjával s ettől kezdve csak holt híre szállongott haza testvéreihez s öreg édesanyjához.

De hát elvégre hazaérkezett.

Édesanyja és testvérei ott laktak a napnyugati részen a fűzfák alján abban a házban, melyet ma Márkus-háznak nevez a falu népe. Szívesen látták a bujdosó testvért, rokon és atyafi, mind az egész atyafiság. De hát még a jó édesanyja, mennyit sírt, hányszor összeölelte, csókolta nagy örömeiben? El nem lehet azt mondani.

Pál bátyja és Ádám öccse másnap már előhozakodtak a birtok felől s atyafiságos jó szívvel ajánlották föl neki az igazságos osztályt.

— Majd ráérünk arra még, — szólt Boldizsár. — Táborhoz szoktam én gyermekkorom óta. Meglehet, nálatok maradok, édes bátyám; az is meglehet, átveszem jussomat és beleülök. De most hadd nyugszom ki magamat, hadd szokjam meg köztetek, majd meglássuk, mit csinálunk.

Telt az idő. Két tél, két nyár elmúltott már s Boldizsárnak még mindig nem jött kedve a gazdasághoz. De nem is volt nagy kedve semmihez sem. Amilyen hírek szállingóztak; azok inkább búsították, mintsem vidították. A labanc lett az úr mindenfelé. A szegény kurucoknak hallgatni kellett. Dicsőséges fejedelméről se tudott bizonyosat. Megkínálták várnagysággal, de mikor bement a székvárosba körülnézni, az alispán azzal fogadta:

— No, öcsém, most már még csak emlegetni se szabad a fejedelmet.

Mit szólhatott volna erre? Isten megáldja viceispán urambátyám, nem várnagynak való ember vagyok én. Lovára ült, haza kocogott s leült az udvaron levő nagy szilfa alá búsulni.

1715-ben a vármegye közgyűlésére többen bementek a

székvárosba, Veszprémbe. Radó István, Baditz Zsigmond, Percel Sámuel — mind rokonk s bement velük Pál bátyja is.

Mikor hazamentek, azt mondja Pál Boldizsárnak:

— Édes Bódi öcsém, most már igazán vigyáznunk kell a beszédünkre. A vármegyén kihirdették a törvényeket. Az országgyűlés kimondta, hogy a fejedelem párttűt volt s a hazának s a szabadságnak ellensége. Aki megemlékezik róla, vagy levelet ír hozzá, vagy hírt keres róla: az maga is párttűt s fejével s jószágával játszik.

Boldizsár nagy felháborodással hallotta ezt a szót és fejét csóválta.

— Nem lehet az, édes Pál bátyám, nem lehet az országgyűlésen annyi gonosz ember. Ha pedig egy ember volt is igaz hittel az országgyűlésen: halálnak kellett ott ilyen végzésre történnie.

— Már édes Bódi öcsém, én csak azt mondom, amit én hallottam.

Nem nyugodott meg ezen a beszéden Boldizsár. Elment Radó Istvánhoz, Baditz Zsigmondhoz és Percel Sámuelhez, megkérdezte azokat is. Szakasztott azon módon beszéltek, amiként Pál bátyja.

Felnyergelt, lóra ült, átkocogott Berhidára a szolgabíróhoz. Megkérdezte azt is. Az se mondhatott egyebet.

Bement a városba az alispánhoz. Megkérte, mutassa meg neki azt a törvényt. Az alispán meg is mutatta, el is olvasta, meg is magyarázta.

Boldizsár ekkor két kezébe vette a törvényt, két szemével megnézte a király pecsétjét és aláírását s két villogó szemével maga olvasta el azt a törvényt. És mikor a végére ért: két égő szeméből kicsordult a könny s végigfolyt a remegő arcán, összeszorított ajkán s fekete nyalka bajuszán. Letette a papirost s két kemény öklét mellére szorítá, hogy ki ne törjön onnan a keserű zokogás hangja. Időbe telt, míg az alispánhoz szót szólhatott.

— Igazság van ebben a törvényben, urambátyám?

Az alispán öreg ember volt s tanult ember. De amint nézte az ifjú kurucot s meghallotta ezt a szót: az ő szeme is könnybe lábadt.

— Ne kérdezz, édes öcsém, én már öreg ember vagyok, én erre a kérdésre meg nem tudok felelni.

Boldizsár menteujjával megtörülte arcát s elkövetkezett az alispántól. Lova oda volt kötözve a bástyához, eloldozta, felült rá s hazament.

II.

Ez a nap volt a karácsony előtt való nap. Köd volt, dér volt, mire hazaért.

Boldizsár szótlanul ette meg a karácsonyesti vacsorát.

Nem igen váltott szót azzal a három-négy atyafi-rokonnal sem, aki vendég gyanánt töltötte ott az éjszakát. Hanem amint az étkezésnek vége volt, odament az édes anyjához, megcsókolta kezét és ajkát s ezeket mondotta:

— Édes lelkem, jó anyám, szeretett testvéreim s rokon atyafiak! Elbujdosom. Búbántos szívvel válok el tőletek, de el kell válnom. Az én dicső és fölséges fejedelmem idegen népek közt bujdosik, hír se jön felőle. En fölkeresem, az ő hűségére esküdtem, érte élek, érte halok. Az országgyűlés törvényt hozott, fejével játszik, aki hű marad hozzá. És fölkeresem a világ végén is. És megmondom neki, hogy mi hívek vagyunk hozzá. Fejünkkel, jószágunkkal parancsol a törvény, de szívünkkel, lelkünkkel az övé vagyunk. És én az övé maradok. Édes jó testvéreim, üljetek bele ősi örökségetekbe s az én Istenem áldása legyen tiveletek. És verje meg az igaz Isten, akik ezt a törvényt hozták. Holnap még veletek leszek Istennek házában és azután bocsássatok el engem az én utamra.

A rokon atyafiak némán maradtak. Ádám, az ifjabbik testvér, sírva fakadt, Pál, az öregebb testvér, azt mondta: „Megháborodtál, Bódi öcsém?” Hanem az édesanyja magához ölelte Boldizsárt, omló könnye végig folyt annak széles mellén és zokogva azt mondta:

— Nem eresztelek, lelkem, jó fiam. Én vagyok a te szülőanyád. Én nem engedem, hogy elhagyj engem és elhagyd a te hazádat.

— Hej, édes lelkem, jó anyám! Ahol a szabadság van, ott van az én hazám s az én bujdosó fejedelmem mellett van az igaz magyar szabadság.

De nem használt ez a szó a rokon atyafiaknak. Hanem az ő sírásuk sem használt Boldizsárnak.

Karácsony első ünnepén lóra pattant s elindult kelet felé, a Hármashalom felé.

Testvérei és síró anyja kocsin elkísérték a Hármashalomig. Ott megálltak. Boldizsár még egyszer leszállt a lováról, még egyszer összecsókolta szeretteit. Még egyszer felállott a halmok egyikére s szétnézett a vidéken.

— Mikor jössz vissza, lelkem, fiam?

— Visszajövök, édes lelkem, jó anyám. Esztendőre vagy kettőre karácsony napjára megint itt leszek a Hármashalomnál.

Lovára ült. Elvágtatott. Elnyelte a köd és a sötétség.

...Csak az az utolsó szó ne lett volna!

Ha fordult az esztendő, ha jött a karácsony, jó édes anyja korán reggel kiment a Hármashalomhoz. Várta bujdosó fiát. Ő akarta először meglátni.

Néhány évig elkísérték fiai, azután unokái. Ha vihar fútt, ha fergeteg dúlt, ha csikorgott: az öreg anya mindig ott volt.

Sok esztendő telt már el. 1735-ben már nagyon gyöngé volt, már beteg volt az édesanya. Az ágyat nyomta hetek óta. Egyszer azt álmodta, hogy hazajött a bujdosó fia. Láta jönni messziről, a tarnócai mezők felől fiatalon, délcegen, sárga lovon, fényes öltözetben.

Karácsony reggelén üres volt a beteg anya ágya. Hiába keresték a ház körül, a faluban. Nem találták.

Fölkelt a halálos beteg, felöltözködött s mikor senki sem látta, kíváncszorgott a Hármashalomhoz. Ott elhagyta ereje, s leroskadt az egyik halom oldalára.

Szél fújt, csikorgó hideg volt, hordta a havat a fürgeteg. De az anya meglátta a fiát messziről, amint jött fiatalon, délcegen, sárga lovon, fényes öltözetben. Még hallotta is, amint felkiáltotta: Édes anyám, édes jó anyám!

Pedig nem jött senki.

Csak sötétség volt. Varjak repültek lomhán a falu felé, vadludak sühogtak fent a Balaton felé. Csak a szél süvöltött.

Ott találták meg az anyát holtan, hidegen, azon a halmon, melyen utoljára állott bujdosó fia. Oda volt borulva utolsó lábnyomára s oda volt fagyva hulló könnye...

Eötvös Károly.